



Die uw jeugd vernieuwt
ars die van een arend..

DeReformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KEN U ZELF! I*

Oude strijd tegen een altijd jeugdige Gnostiek

Niet welkom

Misschien hebt u het verhaal wel eens gehoord. Het wordt verteld door de kerkvader Irenaeus en het gaat over de apostel Johannes. Toen Johannes eens in Efeze het plaatselijk badhuis instapte om een bad te nemen, zag hij binnen een zekere Cerinthus. Prompt rende hij weer de straat op. hang – zo zegt Irenaeus – dat het badhuis zou instorten omdat Cerinthus, de vijand van de waarheid, binnen was. Van Polycarpus, een leerling van Johannes, lezen we hij Irenaeus een soortgelijk verhaal. Hij zou op een gegeven moment Marcion tegen her lijf gelopen zijn, die hem de vraag stelde: 'Kent u mij?' 'Jazeker', antwoordde Polycarpus, 'u bent de eerstgeborene van de Satan'.

Dat liegt er niet om, zult u Leggen. ro'n antwoord. Wat waren dat wel voor mensen, die Cerinthus en die Marcion. dat ze zulke felle reacties opriepen in de oude kerk? Wel. her waren mensen van wie dezelfde Johannes in zijn tweede brief schrijft: Ontvangt ze niet hij u thuis, en zeg niet: hartelijk welkom!^{1,2} De leer van deze mensen, die zich christenen noemden, was inderdaad zo erg, dat de verhalen die ik nu vertelde uit het leven gegrepen lijken. Een andere leerling van Johannes, Ignatius, schrijft vlak voor zijn marteldood in Rome aan de Efeziërs: 'U moet voor deze mensen uit de weg gaan als voor wilde beesten. Het zijn dulle honden die in het geheim bijten. Ze zijn

moeilijk te genezen en voor hen bestaat er maar één arts: God Die in het vlees gekomen is... Jezus Christus, onze Heer'.

'Christus is Jezus niet'

Ignatius spreekt hier over een beweging in de oude kerk die wij de Gnostiek noemen.' Over mensen die de apostolische prediking alleen waardeerden als verpakking van het ware evangelie. Goed voor eenvoudige christenen. Maar wie tot echte kennis komt. zoals zij, tot gnosis, die ontdekt dat de waarheid achter het evangelie wat gecompliceerder is dan je zo een-twee-drie zou denken. Christus is uit de hemel gekomen om ons door Zijn dood te verlossen? Wie even doordenkt, begrijpt dat het zo eenvoudig niet ligt. Natuurlijk is Christus uit de hemel gekomen.³ En stellig is Jezus aan het kruis gestorven. Maar die twee verhalen mag je niet in elkaar schuiven. Christus is Jezus niet. Christus komt uit de godenwereld; Jezus behoort tot onze wereld. En wat is er nu gebeurd? Kijk, dat vind je terug in het verhaal van Jezus' doop in de Jordaan. Dan komt er een duif uit de hemel, niet waar? Dat is Christus. En Hij verenigt Zich met die mens Jezus. Vanaf nu is het Christus Jezus. En het Kruis dan? Wel, toen ging het net andersom. Zonder dat iemand het merkte, vloog Christus vlak voor de kruisiging van Jezus weg. Terug naar Zijn oorsprong. Zo stierf op Golgotha alleen Jezus. En Chris-

HOOFDARTIKEL

Ken u zelf?
J.A. Meijer

UIT DE SCHRIFT

Het vaderhuis met z'n vele woningen

R. Timmerman

KERKELEVEN

Het geestelijk compromis I
B. Luiten

Driestarren

G.J. van Middelkoop

OP MAAT

Bouwen aan je huwelijk
H. Folkers

BOEKBESPREKING

In gesprek met oudere en nieuwere theologen
Een in de naam van Jezus

Ook voor dominee moet je leren

UIT DE KERKEN

PERSBERICHT

PERSCHOUW

G.J. van Middelkoop

tus niet. Uiteraard niet. De godheid kan toch niet sterven?

De waarheid achter het bijbelverhaal

En onze verlossing dan! Christus **kwam** ons toch verlossen? Ja zeker, dat blijft staan! Hij is onze Verlosser, die Christus. Alleen, Hij kwam ons niet verlossen van onze zonden. Dat bijbelverhaal geeft niet de volle waarheid. Hij kwam ons verlossen van onze onkunde. Hij liet ons weer zien, wie we eigenlijk zijn. Onze ziel koint bij God vandaan, maar is dat helemaal kwijt. Opgesloten in het lichaam, vergeet de ziel, vergeet de Mens, dat hij goddelijk is. Kijk, dat is nu zijn ellende! Waarvan Christus hem bevrijdt door hem te herinneren aan zijn hoge komaf. 'Ken u zelf', zegt Christus. Dan vallen de schellen van je ogen, en weer je weer wie je bent en waar je thuis hoort. En ben je ten naaste bij verlost.

Ja maar, toch nog één vraag: Christus zal toch terugkomen? Ja, kijk, daar heb je **ook** weer zo'n verhaal, waar de waarheid achter ligt. Wie 'gnosis', echte kennis, bezit, begrijpt hoe het feitelijk ligt. Wij moeten niet lijdelijk op Christus' teriigkonist wachten, wij moeten aan het werk, aan het verlossingswerk. Wij sterfelijke goden, moeten ons bekeren van onze onkunde en we moeien op weg naar huis, op weg naar god. Want wij zijn ook van zijn geslacht. En eenmaal bij hem, in hem herenigd, is het goed: god bij god. Nou, dat is in hem? kort het echte evangelie. De blijde boodschap voor verstandige mensen, die door de schijn heen kijken. Dok door de schijn van het bijbelverhaal.

Irenaeus van Lyon

Over dit pseudo-evangelie heeft de apostel Johannes her, wanneer hij schrijft: 'Wie is de grote leugenaar, als hij het niet is die ontkent dat Jezus de Christus is?'" Zulke mensen moet je iriet hun leugenevangelie de deur wijzen.

KERNREDACTIE

DR W.G. DE VRIES (coördinat.) DRS G.J. VAN MIDDELOOIJ, PROF. DR. Y. DE VELDE.

OVERIGE REDACTIELEDEN

DRS R. TER BEEK, DRS B. HUIJZEN, DRS C.J. DE RIJTER, PROF. DRS H. VELDMAN, PROF. DR. K. VELING

MEDEWERKERS

DRS J.A. BOERSEMA, DR. DE JONG, A. JOH. KISJES, DRS. J. MESSENAER, DRS. J. SMULIK

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Comte B.V., Postrekening 406040 t.n.v., De Reformatie, Goes Postbus 25, 4460 AA Goes Tel. (01100) 15591

ABONNEMENTEN

f 84,75 per jaar f 45,25 per halfjaar studenten f 69,25 per jaar (binnenland), Buitenland f 143,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn

Losse nummers f 1,85 (excl. porto).

ADVERTENTIES

Prijs: f 0,45 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

Want ze zijn tegenstanders van de waarheid en kinderen van de Satan, de vader van de leugen.

Tegen de Gnostiek is in de oude kerk heel veel geschreven. Helaas hebben we van die geschriften maar weinig over.⁷ Van dat weinige wil ik het belangrijkste even naar voren halen. Het werd geschreven een kleine eeuw na de brieven van Johannes door de al eerder genoemde Irenaeus. Een boeiende figuur, die zijn werk schrijft als predikant van Lyon, maar afkomstig is uit het Kleinaziatische Smyrna. Daar had hij dominee Polycarpus nog meegeemaakt. Herinneringen aan deze oude pastor, die zelf nog leerling van Johannes was geweest, weet hij levendig onder woorden te brengen.⁸

'Ik kan de plek nog aanwijzen, waar de gelukkige Polycarpus zat te praten; ik kan nog vertellen van de plaatsen waar hij regelmatig vertoefde, van zijn levenswijze, hoe hij eruit zag, hoe hij preekte voor het volk en vertelde van zijn omgang met Johannes en met de anderen die de Here nog gezien hadden; hoe hij hun leer weergaf en wat hij van heil had vernomen over de Here, over Zijn wonderen en Zijn onderwijs. Hoe Polycarpus die alles vernomen had van hen, die ooggetuigen van het leven van de Logos waren geweest, het in overeenstemming met de Schriften vertelde'.

Irenaeus mag in Lyon en wijde omgeving velen tot geloof brengen. Maar bij die arbeid stuit hij voortdurend op de gnostische dwaling. Wanneer hem gevraagd wordt om over die beweging, die zo sympathiek overkomt, eens wat te schrijven, voldoet hij graag aan dat verzoek. Zijn opzet is simpel. Hij zal eerst een tekening geven van de dwaling, die door zijn veelvormigheid moeilijk in beeld te krijgen is. Als hij duidelijk weet te maken wat al die groeperingen ten diepste samenbindt, heeft hij – dat is zijn overtuiging – de Gnostiek al half overwonnen. In een tweede boek zal hij de dwaling dan bestrijden.

Maar al schrijvend ziet hij zijn werk uitdijen. Het lukt hem niet om al die dwalingen in één boek te weerleggen. **Het** worden er vier. Eerst laat hij de inwendige tegenstrijdigheid van het systeem zien. Daarna wijdt hij twee boeken aan schriftbewijs. "Terwijl hij tenslotte een heel boek schrijft over een zaak die hij van vitaal belang acht: de wederopstanding van het vlees.¹¹ Aan het geheel geeft hij de titel mee: 'Ontmaskering en weerlegging van de zogenaamd gnosis'.¹²

Het masker af

Die titel, dat begrijpt u, is een program. Ontmaskerd moet deze beweging worden die vaak binnen de kerk werkt en bijbelse taal spreekt. Het christelijk masker moet af. En het Satanisch gezicht moet bloot. Want deze dwaling is razend gevaarlijk. Laat niemand denken dat het wel meevalt. Dat hij dwaling heus wel van waarheid kan onderscheiden. 'De dwaling is zo verleidelijk, zegt Irenaeus, en ze is zo geschminkt.¹³ ... De leugen dient zich namelijk niet als leugen aan en toont zich niet in haar naaktheid. Ze verstaat uitstekend de kunst om zich in een eerbaar gewaad te kleden. Ze wil namelijk bij de massa die geen

oordeel heeft, meer waar lijken dan de waarheid zelf".¹⁴ De dwaalleer zeg het één, maar bedoelt het ander." Ze heeft tie mond vol van Jezus Christus, maar zij ontkent de feitelijkheid van Zijn sterven, en haait zo – haast onge-merkt – het fundament weg onder onze verlossing. Wie zou daar niet invliegen, als God hem niet bewaart? Daar-oni bidt Irenaeus voor de lezers van zijn boeken: 'U roep ik aan, God van Abraham, God van Izak en God van Jakob en Israël, U Die de Vader van onze Here Jezus Christus betit – O God, Die U door uw grote barmhartigheid zo vriendelijk aan ons geopenbaard hebt, U die hemel en aarde geschapen hebt, U allerhoogste Heer, boven Wie geen andere God bestaat, laat toch dooi onze Here Jezus Christus de Heilige Geest in ons heerren; laat toch ieder die dit boek leest, erkennen dat U alleen God bent. Laat hij in U sterk worden en iedere ketterse, goddeloze en misdadige gezindheid opgeven!'

Irenaeus de vrede-stichter

Irenaeus, de strijder voor de waarheid, de vijand van de Gnostiek, hij is in et alle scherpe wordeii die in zijn boek voorkomen, geen vechtersbaas, geen harde ketterjager. In zijn naam zit her Griekse woord 'irene', 'vrede'; en de kerkhistoricus Eusebius zegt terecht dat hij zijn naam ere aan doet.¹⁷ Hij is voor wie goed kijkt, vrede-stichter, zijn leven lang. Dal blijkt uit allerlei verhalen uit zijn ambte-lijke praktijk¹⁸, het blijkt ook uit zijn strijd tegen het pseudo-christendom. Zijn boek moet hij schrijven, omdat hij – opgevoed door de profeten en door de goddelijke Schrif-ten van wat wij het Nieuwe Testament noemen – beseft dat de blijde boodschap van verlossing van zondaren door de gnostici in haar tegendeel wordt verkeerd. Het is niet meer: 'God waarachtig en ieder mens leugenachtig'. 't Is precies andersom: de stoffelijke Bijbel, daar doe je in de praktijk niks mee; de waarheid is hij de mensen te vin-den, hij de gnostische wijzen. Die alleen leren de mens, hoe de werkelijkheid eruit ziet. Een werkelijkheid die zich beweegt tussen twee polen: goed en kwaad, licht en donker, ziel en lichaam. En dan is het duidelijk waar je voor moet kiezen. Voor het goede, voor het licht, voor de ziel. Het lichaam, de materie, is waardeloos. En de god van die materie, de god van het oude testament, de scep-pergod, die is ook waardeloos. De Demiurg, zoals ze hun scheppergod naar Plato's voorbeeld noemen, is de bron van alle kwaad. Je mag hem dus zeker niet gelijkstellen in et de Allerhoogste God. Die God die ver van ons ver-wijderd is, Zich niel dere wereld niet bemoeit en dooi ons niet gekend kan worden. Tussen die goede God en die kwade, de mens verdrukkende scheppergod, bevindt zich een hele groep tussengoden. Eén daarvan is Christus, het Woord.

'Dat is nii de manier', zegt Irenaeus. 'waarop ze velen op dwaalwegen brengen, en onder de dekmantel van de we-tenschap, Gnosis genoemd (zij zouden iets hogers en ver-heveneri te tonen hebben dan Hij Die de hemel en de aar-de en alles wat erin is gemaakt heeft), leiden ze velen af van de Schepper van hei heelal met zijn orde en pracht'.¹⁹

Daarom móet hij ze wel bestrijden. Hoe hij dar doet, laat ik graag in een slotartikel zien.

J.A. Meijer

* Bewerking van mijn toespraak op de Schooldag 1941.

'Ken uzelf' was de spreuk die hoveii de ingang van de Apollotempel in hei Griekse orakelcentrum Delphi stond.

¹ *Adversus haereses* (Tegen de ketterijen), III, 3.4.

² 2 Johannes : 10.

³ Ignatius, *Efeziërs* 7.1.2.

⁴ De geschiedenis van de Gnostiek is zeer complex. In het beknopte ka-der van deze bijdrage ontkom ik niet aan bepaalde simplificaties.

⁵ Ik geef hier één van de gnostische benaderingen weer.

⁶ 1 Johannes 2 : 22.

⁷ Zo zijn geschriften van de Apologeten Justinus Martyr en Melito van Sardes tegen de Gnostiek verloren gegaan. Oveigebleven ia, naast het werk van Irenaeus, liet omvangrijke strijdschrift tegen Marcion van de Apologete Tertullianus.

⁸ In een brief van een zekere Florinus, die bewaard gebleven is hij Euse-bius in zijn *Kerkgeschiedenis* 5. 20, 6.

⁹ Waarschijnlijk van een hevrinde predikant, zoals afgeleid zou kunnen worden uit liet voorwoord van het eerste boek. De beginregels daarvan laten meteen al zien, hoe geladen Irenaeus is, wantcr hij het over de 'nieuwe beweging' heeft. Hij begint zo: 'Er zijn mensen die de waarheid uit huis zetten en de leugen binnen nodigen. Ze bedenken eindeloze geslachtsregisters, die – zoals de apostel zegt – nieer haarkloverijen op-leveren dan opbouw in liet geloof. Door schijnargumenten die ze heel slim bedenken, misleiden ze halfontwikkelde mensen en ienien die ge-vangen, terwijl ze woorden van de Here vervalsen en slechte uitleggers van Zijn goede uitspraken worden. Zo brengen ze velen op dwaalwegen en onder de dekmantel van de wetenschap, Gnosis genoemd (zij zouden iets hogere en verheveners te tonen hebben dan Hij Die de hemel en de aarde en alles wat erin is gemaakt heeft), leiden ze velen af van de Schepper van de orde en de schoonheid van liet heelal.'

¹⁰ In liet derde boek citeert hij uit liet 'Oude Testament' en uit 'Evan-geliën' en 'Apostolische geschriften', zoals hij wat later het Nieuwe Testa-ment zal heten, noemt. In hei vierde boek zet hij het schriftbewijs voort en concentreert hij zich op de woorden van de Here Jezus. Bociend is het dan oni te zien dat hij woorden van de piofeten rustig citeert als woorden van Christus: liet Woord sprak door de mond van de profeten.

¹¹ Hij knn het niet verdragen dat de materie veracht wordt: dat alleen onze ziel belangrijk zoii zijn. In navolging van Paulus op de Areopagus en van de Apologeten, wijst hij op de betekenis van het geloof voor deze wereld en voor dit lichaam. In mijn *Verantwoorde hoop* (Barneveld 1988), haalde ik de apologete Athenagoras naar voren, die ook eii heel geschrift wijdt aan de opstanding van het vlees. Ik wijs nu vooral up noot 78, waar ik laat zien dat hij de christenen in de tweede eeuw de Platoonse idee van het lichaam als niet meer dan 'een graf' nog ver te zoeken ic.

¹² Meestal geciteerd onder de Latijnse titel *Adversus Haereses* (Tegen de ketterijen). Heel begrijpelijk als we ons realiseren, dat het werk vrij-wel alleen in liet Latijn overgeleverd is. De Griekse tekst, in de 17e en 18e eeuw wellicht nog bekend, is verloren gegaan.

¹³ AII, III, 15,2.

¹⁴ Proloog op liet eerste boek.

¹⁵ AH, III, 16,6.

¹⁶ AH, III, 6,4.

¹⁷ *Kerkgeschiedenis*, 5,24,17: 'Irenaeus droeg zijn naam in et iecitt, want hij was niet alleen door zijn naam een vrede-stichter, maar ook door zijn gedrag. Zo werkte hij stimulerend en overlegend aan de vrede in de kerken'.

¹⁸ Winnieer hij nop presbyter in Lynn is, wordt hij door de tijdens een vervolging gevangen genomen kerkleiding tiaar Rome gezonden om mildheid te bepleiten tegenover de toch wel fanatieke en rigoristische Montinitten. Mensen van wie later Tertullianus hei slachtoffer zal wor-den. Maar Irenaeus meent op dit moment nog dat er ruimte voor deze broeders moet zijn in de keik. In een andere zaak toont hij zich al even verdraagzaam. De paasdatum heeft in de oide kerk veel strijd opgele-verd. Irenaeus pleit voor het verdragen van liet Kleinaziatische stand-punt: Pasen niet op zondag, maar up de 14e Nisan, de oude Joodse da-tum.

¹⁹ Proloog op het eerste boek. Zie noot Y.

HET VADERHUIS MET Z'N VELE WONINGEN

(Johannes 14 : 1-3)

Johannes 14 verplaatst ons naar dat moment dat het dieptepunt van Christus' lijden vlakbij is. Het duurt niet zo lang meer, dan zal Hij door God en mensen verlaten worden. En Christus weet hoe moeilijk zijn discipelen het daarmee zullen hebben. Vandaar dat hij zegt: 'Uw hart worde niet ontroerd'.

Hes hier gebruikte woord heeft iets scliokkends in zich: je leven wordt door elkaar geschud. En je dreigt de draad kwijt te raken.

En deze discipelen moeten straks de wereld in om de boodschap, waardoor ze geschokt zijn, te prediken? Moeten zij de wereld vertellen dat er redding is? De wereld, waarin het zo donker is?

Maar als Hij het niet *begrijpen*, hoe zullen ze het dan kunnen doorgeven?

Vandaar hier die woorden van de Heiland: 'Ik ga heen om u plaats te bereiden in het huis van mijn Vader, waar veel woningen zijn'.

De vertaling, zoals die door het NBG wordt gegeven, geeft geen goede zin.

Het woordje dat door 'want' vertaald is, kan ook de aanduiding zijn van een dubbele punt (:). En dan wordt de zin zo: 'In het huis van mijn Vader zijn vele woningen; zou Ik u anders gezegd hebben: Ik ga heen om u plaats te bereiden?'

Christus gaai dus naar het huis van zijn Vader om daar plaats te bereiden, *omdat* daar veel woningen zijn. En voor het woord 'woningen' kunnen we ook lezen: vetrekken; kamers.

In het huis van Vader veel kamers? Wat wil Christus daarmee zeggen?

Eert voorbeeld. Als je een klein gezin hebt, hoef je niet zo'n groot huis te hebben – niet een paar slaapkamers kun je je redden. Maar als je een groot gezin hebt, dan moet het huis wel wat groter zijn. Ieder moet immers een eigen plekje hebben. Je ziet dan ook vaak dat mensen naar een groter huis gaan, als het gezin zich uitbreidt.

Maar in een huis met kale kamers kun je niet wonen. Zo'n huis moet eerst worden ingericht. En als alles klaar is, gaat het gezin erin wonen.

Dat is de beeldspraak die Christus gebruikt: In het huis van mijn Vader zijn veel kamers. Want Vader heeft gerekend op een groot 'gezin'. Het *huis* is er dus al. Maar de 'kamers' moeten nog worden klaargemaakt voor bewoning.

Wat ga ik nu doen, zegt de Here Jezus: Ik ga de kamers

klaarmaken in het huis van mijn Vader.

En als die klaar zijn? Wel, dan kom ik jullie halen, opdat ook jullie zijn waar Ik ben.

Er moet nog heel wat gebeuren, voordat het zover is. En de weg erheen zal geen gemakkelijke weg zijn: je komt eruit te liggen bij je kameraden: de mensen halen de schouders over je op; ze vinden je een zonderling – iemand die niet met zijn tijd meegaat; en misschien gaan zelfs gevangenisdeuren open...

Maar, *zegt* Christus, je mag één ding heel zeker weten: Ook al wordt her aardedonker, Ik ben bezig de kamers klaar te maken.

En er komt een moment dat Hij klaar is niet de inrichting van het huis.

Dan wordt het feest.

Dan mogen de discipelen en wij en vele anderen zijn waar Christus is.

Dan zullen we altijd bij de Here zijn.

Thuis!

In het vaderhuis!

R. Timmerman

HET GEESTELIJK COMPROMIS I

Eind vorig jaar schreef ik over het lidmaatschap van de Evangelische Omroep. Kort gezegd kwam mijn standpunt hierop neer: de E.O. is niet ons ideaal, er is soms ernstige kritiek te oefenen op de boodschap die zij uitdraagt, maar een betere mogelijkheid om op christelijke wijze zendtijd te verzorgen hebben wij op dit moment van God niet ontvangen. Laten we dan het compromis aanvaarden door lid te worden van de E.O., uiteraard met onze eigen inbreng, die soms insiemend maar soms ook kritisch zal zijn.

Hierop kwamen reacties bij mij binnen in de trani van: een christen sluit geen compromissen. Wij hebben zowel binnen als buiten de kerk te maken met het ene Woord van God. Dat mogen wij niet verloochenen, evenmin als onze 3 Formulieren van Eenheid.

Daarop reageerde ik in mijn artikel 'Wijzer dan God?' d.d. 8 februari 1992. Ik legde de vinger erbij, dat hei ene Woord verschillende toepassingen heeft, al naar gelang de situatie waarin het gesproken wordt. Daarin gaat de Schrift zelf rins voor. De kerk is een geloofsgemeenschap, de samenleving is dat niet, dal brengt binnen en buiten de kerk heel andere concretisering en met zich incc. Christus is Koning over heel deze aarde, maar er zijn nog tal van mensen die niet voor Hem buigen. Dat brengt met zich mee, dat je met je principes vaak het onderspit delft tegenover een meerderheid. Toch kun je en mag je de wereld niet uit, je zult je plaats moeten innemen als het zout in de samenleving. Welnu, dan is daartoe hei compromis gegeven. Daar kun je eenvoudig niet omheen. Dat is geen verloochening van Gods Woord of van de belijdenis, maar een constateren dat het niet altijd haalbaar is om in de wereld je gelijk te krijgen.

Nu heb ik ook hierover vragen gekregen, met ongeveer deze strekking: het compromis in het algemeen, daas gaan we mee accoord. Maar samenleven met ongelovigen is nog wat anders dan samenwerken met anders-gelovigen. Dat je je eten en drinken koopt bij een ongelovige slager en kriidenier is wat anders dan dat je samen met een gemengd gezelschap als de E.O. gaat zorgen voor christelijke programma's op radio en televisie. Dat laatste wordt dan echt een geestelijk compromis. En geldt dan ook daarvan, dat het geoorloofd is?

Dit is een zeer wezenlijke vraag, uiteraard. Daar wil ik wel op ingaan. Het verhaal krijgt dan iets van een drie-traps-raket, waarvan nu het derde en laatste deel aan de beurt is. Maar dan gaat het mij intussen niet meer alleen om het lidmaatschap van de E.O. Dat mag fungeren als een duidelijk voorbeeld, maar het onderwerp is breder.

Een compromis doet altijd pijn

Eerst wil ik echter nog wel iets zeggen over de manier,

waarop deze vragen geformuleerd zijn. Daarin wordt zo nadrukkelijk een onderscheid gemaakt tussen een compromis in het algemeen en een geestelijk compromis. Het eerste is accoord, maar het tweede geeft problemen.

Daarin herken ik mij niet, en ik heb in eerste instantie dat onderscheid ook bewust niet gemaakt. Want ook het compromis 'in het algemeen' is voor mij voluit een geestelijke zaak. Als wij in de kerk en in onze huizen de psalmen zingen over Christus' koningschap, denk aan Psalm 2 en 72 bijv., en daarna komen wij in de samenleving praktijken reg en die daarmee vloeken. dan geeft dat wel terdege een geestelijke moeite. Hoeveel van onze broeders en zusters moeten niet dagelijks hun werk verrichten in een sfeer van materialisme, ontevredenheid, loochening van Gods bestaan, gevloek, en noem maar op? Hoe vaak wordt in raden van bestuur niet een beslissing genomen, waar je als christen-bestuurslid grote moeite mee hebt? Telkens weer sta je op allerlei manier tegenover een meerderheid. Onze broeders in de Tweede Kamer laten keer op keer hun stem horen tegen Zet overheidsbeleid inzake abortus-provocatus, euthanasie, gokverslaving, ondergraving van hei gezinsleven en noem maar op, maar ze krijgen geen voer aan de grond. Toch gaan we de wereld niet uit, we blijven elke vier jaar op een gereformeerde manier onze stem uitbrengen, met overtuiging, omdat Christus de Koning is boven onze overheid.

Maar dan gaat het mij te ver als er gesteld wordt, dat het compromis in het algemeen accoord is maar dat we pas geestelijk in de moeite komen met een organisatie als de E.O. Ik zie best dat daar wel enig verschil tussen is. want voor het lidmaatschap van een organisatie kies je vrijwillig, maar dat zo de grens wordt getrokken tussen 'algemeen' en 'geestelijk' wil er hij mij niet in.

Daarom moeten we nooit gemakkelijk praten over een compromis, ook niet in-het-algemeen. Een compromis is niet ons ideaal, maar het betekent altijd dat wij met verdriet zien dat ons ideaal niet haalbaar is. We schikken ons dan, terwijl wij blijven proberen tnet het Woord van God de situatie te verbeteren.

Daarom herken ik mij ook niet in een typering die één van de brieven schrijvers van mijn artikel gaf, namelijk dat mijn verhaal zou neerkomen op de constructie van prof. Dooyeweerd met zijn wijsbegeerte der wetsidee. Ik zou dan, net als hij, de kerk opsluiten in haar eigen wetskring om daarbuiten andere maatstaven te lianteren. Maas dat is volstrekt niet aan de orde. De kerk heeft het Woord voor de wereld! De vraag is alleen: hoe reageer je als er niet geluisterd wordt? Ga je dan (steeds meer stukjes van)

de wereld uit? Dat antwoord wordt gegeven, het bereikte mij ook nu opnieuw. Dan wordt er gekozen voor 'onthouding', zoals dan gezegd wordt. Als er geen G.O.V. mogelijk is met zendtijd binnen de nederlandse grenzen, dan kiezen broeders en zusters ervoor zich te onthouden van de omroepwereld, althans wat ons eigen land betreft. Welnu, dat respecteer ik. Maar ik ben het er niet mee eens. Omdat deze wereld in al haar delen het eigendom van Jezus Christus is, en ik één van de leden mag zijn van zijn lichaam, zijn kerk, zal ik ernaar streven op alle terreinen van het leven op te komen voor zijn eer. En als er dan terreinen zijn waar dat maar half lukt, heb ik toch liever een half ei dan een lege dop.

Het compromis in de kerk

Maar nu zullen we ons dan toespitsen op wat het geestelijk compromis genoemd wordt.

Wel, dan beginnen we maar dicht bij huis, in de kerk. Ook in de kerk krijg je niet altijd je zin. Een broeder attendeerde mij daarop: wat ik had geschreven over het compromis in de wereld geldt ook in de kerk. We lezen dat in art.31 K.O. Daar staat namelijk over de kerkelijke vergaderingen, dat wij de uitspraak als bindend zullen aanvaarden die bij meerderheid van stemmen gedaan is, tenzij bewezen wordt dat zij in strijd is met het Woord van God of met de kerkorde. Hier staat de afspraak dat ook de tegenstemmers zich dan zullen schikken, binnen de aangegeven grenzen weliswaar, maar daar is toch nog ruimte genoeg voor ernstige bezwaren. Want stel je voor, dat een broeder gekozen wordt als ambtsdrager en iemand heeft daar grote moeite mee, maar de kerkeraad deelt die moeite niet, wat moet die bezwaarde broeder of zuster dan? Een beroep doen op de classis? Misschien, maar ook daar kun je in het ongelijk gesteld worden. Kijk, dan ben je binnen de grenzen van de Schrift en de kerkorde, de gekozen broeder is geen ongelovige of zo, maar toch kun je er beslist op tegen zijn dat hij ambtsdrager wordt. Dan is daar de weg van art.31 K.O., namelijk dat je je neerlegt bij het besluit dat bij meerderheid van stemmen genomen werd. Maar ziedaar dan een geestelijk compromis ten voeten uit. Je schikt je, wellicht met behoud van gevoelens, en je legt je bezwaren in Gods hand.

En nu ik deze uitdrukking gebruik, *behoud van gevoelens*, betreden wij een breed terrein. Want dit komt in de kerk zo vaak voor, op allerlei manier, en daar is ook nadrukkelijk ruimte voor. Stel je voor, dat wij het nog eens mogen meemaken dat wij ons kerkelijk mogen verenigen met een heleboel nederlands gereformeerde broeders en zusters, betekent dat dan dat wij vanaf dat moment allemaal dezelfde mening hebben over de Open Brief? Waarschijnlijk niet. Over de inhoud, de bedoeling en de kerkelijke waarde van dit stuk zullen de gedachten wel altijd blijven verschillen, zonder dat dit per definitie een belemmering zou moeten zijn voor kerkelijke eenheid. Natuurlijk, er zullen situaties zijn dat je het aan de orde moet stellen, omdat je voor ogen de gevolgen van de Open Brief ziet. Maar als wederzijds gezegd zou worden: 'de

Open Brief laten we voor wat hij is, maar vanaf dit moment willen wij weer samen gereformeerd zijn', wat zou daarop tegen zijn? Dan is er wederzijds een behoud van gevoelens, een geestelijk compromis, terwille van het samen kerk zijn naar de wil van onze Heiland.

Wie zou dit willen veroordelen? We hebben immers slechts 3 Formulieren van Eenheid, geen 4. Nergens hebben wij een formulier waarin staat, dat je in de kerk allemaal dezelfde gedachte over de Open Brief moet hebben. Als maar duidelijk is, dat je samen gereformeerd wilt zijn en dat er op de 3 Formulieren niet gekort wordt. Dit lijkt misschien op het scherp van de snede, maar toch, het is historisch. Honderd jaar geleden hadden de Afgescheidenen grote bezwaren tegen de leer van dr.A.Kuyper, en toch brachten zij de vereniging tot stand met de Dolerenden. Hoe konden ze dat verantwoorden? Doordat de Vereniging tot stand kwam op basis van de Schrift en de 3 Formulieren van Eenheid, binnen die grenzen zou ook Kuyper aanspreekbaar zijn. En doordat anderzijds de Dolerenden niet de leer van Kuyper naar voren schoven als een 4e Formulier, in de trant van: hier moet je het ook allemaal mee eens zijn. Die ramp overkwam ons wel in de tijd van de Vrijmaking, maar sinds die strijd weten we het heel duidelijk: we hebben 3 Formulieren en geen 4, we binden elkaar aan de belijdenisgeschriften en niet aan persoonlijke overtuigingen. Vandaar de ruimte voor het behoud van gevoelens, voor het compromis in de kerk.

Om misverstand te voorkomen: zo'n compromis ten aanzien de gedachten over de Open Brief kan niet betekenen, dat heel de kerkelijke besluitvorming uit de jaren '60 van haar kracht wordt beroofd. De kerkelijke uitspraken zullen haar geldigheid behouden, en onze nederlands gereformeerde broeders en zusters zullen dat moeten respecteren. Waarbij overigens wel aangetekend mag worden, dat het erkennen van de rechtsgeldigheid iets anders is dan het betuigen van instemming. Dat verschil mag er zijn, dat is nu net het compromis krachtens art. 31 K.O.

Altijd binnen de grenzen?

Nu kan iemand bij zichzelf denken: 'ja, dit is wel een geestelijk compromis, maar toch altijd nog binnen de grenzen van Schrift en belijdenis. Terwijl het pas echt een probleem wordt als die grenzen overschreden worden. En dat is toch de zaak?'

Inderdaad, maar ook die grensoverschrijding maken we mee binnen de kerk. Zo hebben wij in ons midden een kerkelijk besluit liggen, dat wettig geadopteerde kinderen gedoopt mogen worden. Dat besluit is genomen met meerderheid van stemmen, maar er zijn ernstige bezwaren tegen ingebracht en die bezwaren zijn er nog. Dan kunnen wij als meerderheid wel zeggen, dat dit *binnen* de grenzen valt van Schrift en belijdenis, maar voor de bezwaarden valt dit er *buiten*. En toch hebben zij geen andere kerk gesticht, maar zij dragen dit als een geestelijk compromis.

Sterker nog: wij hebben als kerken uitgesproken, op de generale synode van 1914, dat naar het voorbeeld van de

apostolische kerk tolerantie kan worden geoefend jegens broeders en zusters die te goeder trouw in enig stuk van de leer dwalen. Let wel: *tolerantie* inzake de *leer*! Wel gelden daarbij drie voorwaarden: a. het moet niet een fundamenteel stuk van de waarheid zijn, b. de dwalenden moeten bereid zijn zich nader te laten onderrichten, en c. zij moeten beloven voor dit *gevoelen* geen propaganda te maken.

Dus: tolerantie, mits (o.a.) het niet een *fundamenteel* stuk van de waarheid raakt. Maar wat is fundamenteel, wie maakt dat uit? De generale synode 1914 deed haar uitspraak naar aanleiding van een concrete situatie, dat iemand in alles gereformeerd was, *maar* de kinderdoop verwierp. Zij achtte het mogelijk, dat de kerkeraad deze tolerantie op die persoon zou toepassen. Zij wilde daar verder zelf geen besluit in nemen, maar *zij gaf die ruimte wel*. En zodoende is die ruimte er nog steeds, niet om haar vanzelfsprekend te gebruiken, maar wel om het in sommige gevallen een dergelijke overtuiging te *verdragen*. Is dat een geestelijk compromis of niet? En nog wel ruimschoots buiten de grenzen van de belijdenis.

Toch is dit voluit Schriftuurlijk. De Here leert ons barmhartig te *zijn* ten aanzien van hen die Hem van harte liefhebben, maar nog niet in alles even goed onderlegd zijn. Hoe bleef Wij Zelf niet een hele nacht op om Nicodémus verder te helpen.

Nu kan iemand persoonlijk van mening zijn, dat dit compromis te ver gaat. Dat mag. Maar ook hij heeft dan op *zijn* heurt te respecteren dat wij daar als kerken anders over denken. Satnen hebben wij afgesproken om deze situatie per geval te beoordelen, omdat de ene kinderdoop-ontkenner de andere niet is. Niet ieder die de kinderdoop verwerpt is een vijand van Jezus Christus en van *zijn* kerk.

En daarom *griefft* het zo, als dan ten aanzien van de E.O. wel alles op één hoop gegooid wordt: warekerk-verwerpers en kinderdoop-ontkenners. Punt uit. Qualitate qua is daarmee dan hun zonde en dwaling aangewezen, met als conclusie dat ik *mij* daarmee niet mag verbinden. Dit standpunt vind ik veel te hard, in ieder geval steekt het schril af bij onze kerkelijke praktijk: niet iedereen die dwaalt, is je vijand. Daar hoop ik nog *op* terug te komen, maar nu in dit verband wil ik nog opmerken, dat het in *onze* kerken dus niet onmogelijk is om met een kinderdoop-verwerper het heilig Avondmaal te vieren. Zo ver zijn wij bereid met een geestelijk coinproinis te *gaan*.

R. Luiten

**** Slijtage van geloofsleven**

Na *mr. dr. De Bruijn* en *drs. G. Harinck* schreef ook *drs. R. Kuiper* in *Radix* een 'overweging' naar aanleiding van 'Op de grens' van prof. dr. T.M. Klapwijk. Hij constateert, dat de gereformeerde wereld onmiskenbaar in beweging is. 'Oude vormen worden op hun houdbaarheid in deze tijd beproefd, vroegere keuzes worden opnieuw getoetst. Nieuwe opvattingen over de relatie tussen kerk en cultuur doen opgeld.'

Dat vindt hij geen probleem. Als we ontwikkeling van het gereformeerde leven wensen, moet je toch welwillend staan tegenover re-vitaliserende impulsen. Zelfs als dit gepaard zou gaan met het afdanken van oude zakken, waarin de nieuwe wijn niet kan uitgisten.

De Gereformeerde Kerken bevinden zich evenwel in een *intellectueel isolement*. De opvattingen binnen de vrijgemaakte wereld worden gehomogeniseerd. Dat zijn geen gunstige omstandigheden om vragen van zich vormende jonge academici te verwerken.

'De vraag dringt zich op: is de vrijgemaakt-gereformeerde wereld *conservatief* geworden? Wat doet ze concreet aan het ruimte scheppen voor de groei van nieuwe inzichten?'

Dat zijn belangrijke vragen, waar de toekomst van de gereformeerde wereld mee gemoeid is. Telkens opnieuw zullen in verbondenheid met het gereformeerde credo *eigentijdse* antwoorden gezocht moeten worden op eigentijdse vragen. Anders hebben we geen verweer tegen secularisatie en kerkverlating. Dat zijn geen dingen die ver van ons liggen: ook in de vrijgemaakt Gereformeerde Kerken is een slijtage van het geloofsélan te constateren. Daarom zal er gezocht moeten worden naar een nieuw *gereformeerd geloofsverstaan*, dat ook beproefd kan worden op zijn culturele reikwijdte.

Is er groei ruimte en een begunstigend klimaat voor de ontwikkeling van het gereformeerde leven? Welk geestelijk en cultureel klimaat is er in de Gereformeerde Kerken?

**** Kolonie**

Door het oprichten van eigen organisaties *staan* wij apart van de wereld. Klapwijk typeerde dat met het onaardige woord '*reservaat*'. Je kunt ook praten over '*getto*' of '*kolonie*'. Kuiper vindt de laatste term de aardigste: we vormen samen een kolonie in een wereld die ons op zichzelf niet vijandig gezind is, maar waarvan we ons duidelijk willen onderscheiden. 'Men werkte samen met mede-kolonisten om als vreemdeling op aarde een cultuur op te bouwen en men achtte het samen optrekken met anderen een gebrek aan loyaliteit jegens de kolonie.'

Hierdoor is het contact met verwante geestelijke en intellectuele tradities verloren gegaan, wat *geestelijke verschralling* tengevolge had. Dat is erg. 'Wie niet sympathetisch, maar steeds kritisch het omringende cultuurleven bejagent, mag de kerk een "krachtbron" noemen, maar moet niet verbaasd zijn, als per saldo de greep op de cultuur wel heel minimaal wordt. Die krachtbron blijft beperkt tot het eigen erf. Zo gaat dat in een kolonie. Dit is niet alleen contactarmoede, maar moet ook cultuurverzaking heten.'

Eigenlijk is het nog erger. 'Door de geslotenheid en het intern-gerichte cultuurleven van de kolonie bestaat het gevaar, dat de noodzaak tot geestelijke verdieping niet meer wordt gevoeld. In een kolonie spelen traditie en sociaal comfort een grote rol.' Wie vernieuwing wenst en naar alternatieven vraagt, lijkt te lijden aan een gebrek aan loyaliteit. Je moet je houden aan de codes van de gemeen-

Isolement leidt tot *stagnatie en stilstand* en werkt een vlakke en voorspelbare prediking in de hand. Onderling is binnen de kolonie geen geloofsgesprek nodig, waardoor een verzakelijking optreedt bij onze aanpak van de cultuurproblemen. 'Groepsisolement leidt niet alleen tot geestelijke verschraving en een gebrekkige gevoeligheid voor geestelijke vernieuwing en geestelijke diepgang, maar in extremo ook tot verlies van geestelijk inzicht met het oog op de doorwerking van het gereformeerde denken in het brede cultuurleven.'

**** Te veel theologie**

Kuiper meent, dat het theologisch denken te veel beheersend is geworden in de vrijgemaakte wereld. Als we nadenken over het gereformeerde optreden in de cultuur, beginnen we met theologische bezinning. Eigenlijk moet niet een theologische of filosofische of welke andere redenering ook ons leiden, maar 'het door de Geest bewerkte geloofsverstaan.'

Als de theologie domineert, kun je brokken krijgen. Een bezinning die breder is of vanuit andere gezichtspunten begint, komt niet op gang. Of men overschat de betekenis van theologische uitspraken, bijvoorbeeld die over de kerk als 'krachtcentrale' voor het politieke werk.

Daarom moeten we ons bezinnen op de plaats en de functie van de theologie. Die moet niet de leiding hebben van het hele gereformeerde leven. We moeten niet alles verwachten van de dominee. Ook anderen moeten hun bijdragen leveren aan het geven van geestelijke leiding op hun eigen gebied.

**** Is er nieuwe wijn?**

Vernieuwen is goed. Maar hoe doen we dat? Kuiper constateert: 'Onmiskenbaar manifesteert zich op het ogenblik binnen de vrijgemaakte wereld een roep om herziening van oude posities en vanzelfsprekendheden. Maar hoe kan een vernieuwing gerechtvaardigd worden? Is er nieuwe wijn? En waarom voldeed de oude wijn niet meer? Beschikken we over nieuwe inzichten inzake de gereformeerde cultuurarbeid?'

Als we onze geschiedenis niet onder ogen zien, zullen veranderingen in beleid en optreden leiden tot een *identiteitscrisis* in de kerk. Waarom werd in het verleden – wat de schrijver betreurt – de geslotenheid van bijvoorbeeld het GPV altijd theologisch gemotiveerd vanuit de centrale betekenis van het kerkelijk vraagstuk, en waarom – zo wordt zijns inziens terecht gevraagd – zou dit argument nu niet meer gelden? 'Er is pas werkelijk van vernieuwing sprake, wanneer dit vrijgemaakte verleden onder ogen wordt gezien, verwerkt wordt en onderdeel wordt van een visie op de toekomst. Geen voortgang zonder rekenschap.'

'Een visie op de toekomst vraagt *heroverweging* van het verleden. Wie alles uit het vrijgemaakte verleden wil prijzen, komt aan ontwikkeling van het gereformeerde leven niet toe. Laat dan zo, in het belang van de gereformeerde overtuiging, indien deze te zeer door de koloniale geest is ingekaderd, met een "open mind" en zonder verwijt een nieuwe evaluatie plaatsvinden van de eigen geschiedenis, met name van de eerste decennia na de Vrijmaking.'

Het isolement dat we hebben opgebouwd, heeft ons vreemd van andere evenzeer gereformeerde tradities, die we nu weer beginnen te herontdekken. De Calvinistische Wijsbegeerte kunnen we toch eigenlijk niet missen.

'We moeten verder terugzien dan de Vrijmaking en het

gereformeerde leven zoeken met allen die in Afscheiding en Doleantie een gemeenschappelijke geschiedenis hebben en nog altijd onverkort willen uitgaan van Schrift en belijdenis. We moeten daarbij onderkennen dat ook in de gereformeerde traditie een zekere pluraliteit bestaat. Zelfs gereformeerde vogeltjes zingen zoals re gebekt zijn.'

Tenslotte merkt Kuiper op, dat openheid niet in alle opzichten het alternatief is voor onze huidige geslotenheid. Voor de *toerusting* en *bezigging* op eigen identiteit zijn eigen vormings- en onderwijsactiviteiten nodig. Waar dit toerustingdoel ontbreekt, moet verbondenheid met andere gereformeerden en niet-gereformeerde christenen prevaleren, zo ver en zo breed als de gemeenschappelijke doelstelling op basis van een Bijbelgetrouwe grondslag het toelaten, bijvoorbeeld bij politieke en maatschappelijke arbeid.

Net zo goed als in de tijd van Kuiper en in de tijd van Schilder, moet er vandaag opnieuw nagedacht worden over de *verhouding van de gereformeerden tegenover de cultuur*. Dat levert geen groot verhaal of nieuw systeem op, 'maar hopelijk wel de inspiratie om van de gereformeerde overtuiging pasmut te maken in onze tijd. Niet hier en daar, in een of ander boekje of koloniaal gebiedje, maar door alle gereformeerde belijders samen die voor de ganse wilde wereld geen cultuurslampampers willen zijn.'

**** Kritisch commentaar**

De heer Kuiper schreef een boeiende overweging, met vaart en verve gebracht, met een zekere visie en perspectief. Het lezen ervan laat echter gemengde gevoelens na. Laten we met het positieve beginnen. Het is goed dat Kuiper waarschuwt voor *conservatisme*. Waardering van het verleden is goed. De traditie verdient het levend gehouden te worden. Om die traditie levend te laten zijn en blijven, zal ze steeds weer vernieuwd moeten worden. Wie alleen naar het vroegere kijkt en het verleden prijst, is niet goed bezig. Wie van dat verleden weinig weet en het ook niet zo nodig vindt daarvan iets te weten, evenmin. Ik denk, dat beide houdingen wel voorkomen. De waarschuwing van Kuiper is dan ook prima, maar kan wellicht ook worden aangevuld.

Heeft Kuiper ook gelijk met zijn constatering, dat het elan van ons geloof slijt? Spreken we inderdaad onderling te weinig over ons geloof, zodat wij bij ons verdere optreden teveel zakelijk bezig zijn?

Terecht is hij van mening dat 'in verbondenheid met het gereformeerde credo' *eigentijdse antwoorden* gezocht moeten worden op eigentijdse vragen. Waarbij ik wil aantekenen, dat het eigentijdse van deze antwoorden vaak meer in de concrete vormgeving dan in het wezen daarvan zal zitten. Als ons gereformeerd belijden een levend en bezielend belijden is, zal het ook zijn kracht tonen, als de belijder er niet in slaagt op een originele en frisse manier onder woorden te brengen wat ons bezielt. Ik weet daarom nog niet zo of we moeten zoeken naar 'een nieuw gereformeerd geloofsverstaan'.

Daarnaast is het zeker waar, dat je juist in de ontmoeting en confrontatie met anderen kunt ontdekken, dat ons gereformeerd geloven dingen inhoudt, waarvan je tot dan toe weinig besef had. Dat kan leiden tot verdieping en verbreding. We willen dan ook geen stilstand en stagnatie, we willen ontwikkeling van het gereformeerde leven. Dat betekent: niet *statisch*, maar *dynamisch* zijn.

En dat is niet een zaak voor dominees alleen, maar voor

allen die capaciteiten en mogelijkheden kregen voor het geven van geestelijke leiding. Wij mogen elkaar daartoe wel sterk stimuleren!

Na het positieve nu de meer kritische noten.

Allereerst de verhouding van *de gereformeerden tot de cultuur*. Is het waar dat nieuwe opvattingen over de relatie tussen kerk en cultuur onder ons opgeld doen? Er worden vragen gesteld over de beste wijze waarop we kunnen optreden in de wereld om ons heen. Of dat gebaseerd is op nieuwe opvattingen, is nog maar zeer de vraag. Of er een heldere kijk is op de oude opvattingen, is dat minstens evenzeer.

Wilden wij vroeger echt een eigen cultuur opbouwen? Ook naar de ideeën van K. Schilder over tweeërlei cultuurarbeid kwam er toch **geen** aparte cultuur van de kerk naast die van de wereld te staan?

Moeten wij inderdaad 'greep' krijgen op de cultuur? Waarom? Altijd? Wanneer wel en wanneer niet? Is 'greep krijgen op' hetzelfde als 'zoutend zout zijn'?

Het lijkt me verstandig niet te spoedig over 'cultuurverzaking' te praten!

Leven wij werkelijk in een *intellectueel isolement* is het contact met verwante geestelijke en intellectuele tradities verloren gegaan? Ik denk, dat vele Gereformeerden zich breed laten informeren over wat in de pluralistische wereld van vandaag te koop is – en als ze het niet doen, ligt dat niet aan de mogelijkheden of aan een klimaat in de kerken dat dat niet zou begunstigen. Zelf ervaar ik dat beslist niet zo. Als hier terecht gebreken te constateren zijn, ligt de oorzaak eerder bij onszelf. Bij gemakzucht en bij een gebrek aan besef hoe goed het is op de vaste bodem te staan van Bijbel en gereformeerde belijdenis. Staande op die bodem kunnen we met een 'open mind' en geboeid met vele vragen aan de gang die de mensen vandaag bezighouden.

Hebben we in die openheid niet altijd min of meer contact gehouden met bijvoorbeeld de *Calvinistische of Reformatorische Wijsbegeerte*? Colleges worden gevolgd, sprekers uitgenodigd, publicaties gekocht en gelezen, het laatste ook door mensen die geen universitaire studie volgden.

Daarbij moeten we wel zeggen, dat de verhouding tussen ons en de Calvinistische Wijsbegeerte iets dubbels heeft. Dat heeft zijn historische oorzaken. De latere vrijgemaakten stonden over het algemeen positief tegenover de opbouw van deze filosofie. Werd hier niet geprobeerd de betekenis van Gods openbaring te doordenken voor een wereldbeschouwing en wetenschap die zich gevangen gaven aan Gods heerschappij? Toen in de jaren van de Vrijmaking op het veel centralere punt van de kerkelijke gehoorzaamheid de wegen weken, bracht dit ook hier verwijdering met zich mee. Ook in de volgende decennia stelden gereformeerden die zich aangetrokken voelden tot de Calvinistische Wijsbegeerte zich nogal eens gedistantieerd op in het concrete kerkelijk leven. Al dan niet onder invloed van bepaalde beschouwingen die bij het systeem hoorden. Dat heeft ook voor wie dankbaar was voor goede colleges en publicaties begrijpelijke en terechte reserves gekweekt. Dat dubbele ligt er vandaag nog.

Is de theologie werkelijk zo overheersend in ons kerkelijk leven? Voor de bezinning op onze christelijke activiteiten beginnen we bij de Schrift, en de theoloog kan ons daarbij dienen. Andere wetenschappers kunnen het hunne aan-

dragen. Ook als ze dat niet doen, moeten we hier liever geen tegenstellingen scheppen.

Vruchtbaar vind ik de opmerking, dat in sommige gevallen geslotenheid belangrijk is, terwijl bij andere activiteiten een zekere openheid en samenwerking met anderen mogelijk is.

Als ik het goed zie, is het laatste bij Kuiper nog bepaald niet uitgekristalliseerd. Soms kan verbondenheid met anderen prevaleren, *andere gereformeerden en niet-gereformeerde christenen*. Mijn vraag: soms ook met niet-christenen? Of is beslist een christelijke Greenpeace nodig? Waarom wel of waarom niet?

Elders in zijn betoog vindt hij het toch vooral van belang, dat we samen met gereformeerde belijders aan de gang gaan. Waarom dan de omschrijving 'allen die in Afscheiding en Doleantie een gemeenschappelijke geschiedenis hebben en nog altijd onverkort uitgaan van Schrift en belijdenis'? De Gereformeerde Bonderc dus niet, en de Gereformeerde Gemeenten wel, terwijl hei 'geloofsverstaan' van de laatsten toch vaak verder van het onze staat? 'Gereformeerde belijders' uit deze kringen tonen soms een verbazingwekkende openheid voor bedenkelijke theologische gedachten van Berkhof en Van Gennep, zoals blijkt uit de bundel *Gereformeerden en het gesprek met de cultuur* van de bevindelijk-gereformeerde studentenorganisatie CSFR van 1991.

En om in termen van Dekker en Peters (*Gereformeerden in meervoud*) te cpteken: komen naast de bevindelijk-gereformeerden ook de moderne gereformeerden in beeld bij het **zoeken** naar eigentijdse antwoorden, zoals bepleit door Van Driel in zijn merkwaardige *De gereformeerde gezindte tussen Verlichting en godsverduistering*? Op deze publicaties kunnen we later nog wel eens terugkomen.

Concluderend: de oude wijn lijkt niet te bevallen, maar is er nieuwe wijn? Kunnen we meer duidelijkheid krijgen?

G.J. van Middelkoop

Extra nummers van De Reformatie...

...kunt u bestellen door overmaking van de kosten op postrekening 40 60 40 t.n.v. De Reformatie-Goes, onder vermelding van jaargang en nummer.

Dit zijn de kosten (incl. porto):

- 1 ex.: f 3,15
- 2 ex.: f 5,60
- 3 ex.: f 8,25
- 4 ex.: f 10,10
- 5 ex.: f 11,95

Na ontvangst van het bedrag wordt uw bestelling per omgaande uitgevoerd.

BOUWEN AAN JE HUWELIJK

Afnemend kindertal

Ieder jaar levert de verschijning van het Handboek voor de kerken slof tot nadenken over de groei van het ledental. In het Handboek 1992 vallen twee dingen op.

In de eerste plaats blijkt opnieuw dat onze kerken geen positief saldo aan hun werfkracht overhouden. Dat mensen de kerk verlaten is erg. Toch zal dat altijd wel zo blijven. Maar dat zo weinig mensen buiten onze kerken oog krijgen voor onze rijkdom en daarin ook willen delen, dat moet ons te denken geven.

Dan kun je jezelf wel troosten met het gegeven dat we gelukkig door geboorten nog blijven groeien, maar dat is in dit verband een schrale troost. En bovendien verslijt ook dat doekje voor het bloeden wanneer als tweede opvallend punt blijkt dat nu ook het aantal geboorten afneemt.

Ik denk dat we er daarom goed aan doen die twee zaken los van elkaar te blijven zien. Via een optelsom geven ze weliswaar een stagnerende groei van ons ledental te zien, maar voor de rest hebben ze waarschijnlijk weinig met elkaar te maken.

Wel kun je je afvragen of er redenen aan te geven zijn waarom er in het afgelopen jaar minder kinderen geboren zijn dan in de jaren daarvoor. Een antwoord proberen te vinden op die vraag is een hachelijke onderneming, omdat we eigenlijk over te weinig gegevens beschikken.

Zo is het best mogelijk dat er een ontwikkeling op gang is gekomen in de richting van de algemene, landelijke trend. War zou betekenen dat onze gezinnen kleiner gaan worden. Maar het kan ook best toeval zijn, bijvoorbeeld omdat er een golfbeweging in de geboortecurve zit. Het is ook niet uitgesloten dat we nu de effecten zien van het feit dat de relatief grote massa kinderen, die in de jaren na de oorlog geboren zijn, hun gezin voltooid zien. Dan heeft de teruggang te maken heeft met de demografische opbouw van ons bestand aan kerkleden. Soms krijg ik trouwens ook de indruk dat jongeren moeilijker tot een huwelijk komen, of op latere leeftijd trouwen.

Al die mogelijke oorzaken moeten ons ervoor waarschuwen te snel in één richting te wijzen: de afnemende bereidheid om een gezin te slichten met meer dan het gemiddelde aantal kinderen.

Gezinsgrootte bepalen

Overigens zou het best de moeite waard zijn om te onderzoeken welke factoren een rol spelen bij het bepalen van de grootte van je gezin. Daar zijn theoretisch wel hele verhandelingen over geschreven, maar het is de vraag of ouderparen zich daarnaar richten.

Ik denk dat in de meeste jonge gezinnen, tenminste de eerste jaren na de trouwdag, niet bewust aan gezinsplanning wordt gedaan. Onder gezinsplanning versta ik dan dat ouderparen, uiteraard in afhankelijkheid van de leiding van de HERE, hun gezin planmatig opbouwen.

De praktijk is vaak dat, wanneer de ouders normaal vruchtbaar zijn, de eerste twee of drie kinderen redelijk vlot na elkaar komen. En pas als dat probleemloos is verlopen, wordt er nagedacht of je zo wel door kunt gaan.

Ik heb geen enkele kritiek op die levenswijze. Maar het is wel belangrijk wat er daarna gebeurt. Als je abrupt na drie kinderen stopt met gezinsvorming, omdat je van mening bent dat het zo wel genoeg is, kan er geestelijk een grote leegte ontstaan. Soms merk je ook dat ouders het best wat rustiger aan willen doen, maar dat ze dat voor hun geweten niet goed rond krijgen. Met het gevolg dat het gezin blijft groeien, soms tegen beter weten in. Ook dan kan er een abrupte noodstop volgen, omdat mensen beschadigd worden.

Voor de bepaling van het tempo waarin kinderen elkaar opvolgen en de limiet van dat proces zijn er zeer uiteenlopende factoren aan te voeren.

Natuurlijk hebben mensen egoïstische motieven. En ook al kom je daar niet openlijk voor uit, altijd liggen ze op de loer. Maar aan de andere kant ben ik van mening dat het kindertal door meer factoren bepaald kan worden dat de lichamelijke en geestelijke spankracht van man en vrouw.

Hier ligt voor predikanten trouwens een wezenlijk punt van zelfonderzoek. Het is soms wel eens te gemakkelijk om als predikant het pleit te voeren voor een groot gezin. Vooral als je in een ruim huis woont, een goed inkomen hebt en hulp van alle kanten kunt mobiliseren.

In onze tijd hebben gezinnen meer ruimte nodig om te functioneren dan vroeger. En kinderen hebben, ook individueel, meer aandacht nodig bij het opgroeien. Alleen daarom al is het volstrekt niet vreemd wanneer zou blijken dat gezinnen kleiner worden. Daar hoeft geen zucht tot een gemakkelijk en comfortabel leven achter te zitten.

Hoe ga je om met elkaar

Nuchter en tegelijk hartverwarmend schrijft over deze materie Mevrouw Alie Hoek-van Kooten in haar boekje Trouw en Teder. Ik heb zelden in zo kort bestek zoveel goeds gelezen over de omgang van man en vrouw in het huwelijk. Mevrouw Hoek is arts en schrijft vanuit een confessioneel gereformeerde overtuiging. Heel goed kun je ook merken dat het nu eens een keer een vrouw is, die dit onderwerp behandelt. Voor haar is het huwelijk heilig,

maar ze weet ook hoeveel factoren die heiligheid 'bedreigen'. Zij voert een hoge normatieve standaard, maar is tegelijk bijbels mild in haar oordeel over hen die struikelen. Als je als inan en vrouw een weg zoekt temidden van al die vragen over seksualiteit en gezinsvorming, dan heb je hier een voortreffelijke gids. En als je meent die weg zelf wel te kunnen vinden, dan doe je er toch goed aan je mening te toetsen aan het nuchtere oordeel van deze schrijfster.

Ook denk ik aan die echtparen die over deze dingen niet (durven te) praten met elkaar. Of die de problemen die zij ervaren in de omgang met hun partner niet durven te uiten. Door samen stap voor stap dit boekje door te lezen kom je ongetwijfeld verder met elkaar. En dat is heel wat beter dan teleurgesteld te berusten in een onbevredigende toestand. Mevrouw Hoek heeft blijkbaar veel gesproken met echtelieden, die moeite hebben in hun huwelijk. Wie naar haar luistert, zal daar zeker de vruchten van plukken.

Eén van die onderwerpen, die 7ij aansnijdt, is de gezinsgrootte. Treffend maakt ze duidelijk dat alleen zeer vruchtbare vrouwen in bijbelse tijd zes of zeven kinderen konden krijgen. Het feit dat vrouwen in onze tijd veel meer kinderen kunnen baren is volgens haar gevolg van de cultureel gestoorde situatie waarin wij leven. Dat is een stelling die tot nadenken stemt. En waarmee we ook mogen rekenen.

Dat wil natuurlijk niet zeggen dat nu meteen al die ouders zich schuldig moeten gaan voelen, die een groter gezin opvoeden. Alsof zij het helemaal verkeerd gedaan hebben. Geen sprake van.

Maar als we met elkaar over gezinsvorming nadenken, mogen we op grond van deze gegevens eigen antwoorden zoeken die horen bij deze tijd.

Gaatjes open laten

Eigen antwoorden zoeken betekent dat je als verantwoordelijke mensen bewust met gezinsvorming bezig mag zijn. En daarbij mag je erop vertrouwen dat dat niet op gespannen voet staat met de leiding van God in je leven.

Mevrouw Hoek wijst scherp aan hoe onzeker mensen soms op dat punt zijn. Sommige echtparen zijn de oprechte overtuiging toegedaan: eigenlijk mogen er niet meer kinderen komen. Maar tegelijk willen ze een opening houden om ruimte te scheppen voor Gods leiding in hun samenleven. Dat betekent dat ze wel aan anti-conceptie doen, maar dan op een manier dat de vrouw toch nog wel een kans heeft om zwanger te worden.

Omdat die situatie, bewust of onbewust, volgens mij nogal eens voorkomt, wil ik u het commentaar van mevrouw Hoek niet onthouden:

'Hier valt ook op hoe vaak de mensen de neiging hebben om als het ware gaatjes open te laten voor God om zo toch eventueel een zwangerschap te laten ontstaan. Dus als de Heere toch wil dat er een zwangerschap ontstaat, dan kan Hij dat laten gebeuren dank zij het feit dat wij 'een gaatje hebben opengelaten'. Zou men voor een echt

betrouwbare vorm van anticonceptie hebben gekozen dan zou dat immers niet kunnen. Dus past men dan niet een echt veilige vorm van anticonceptie toe en vertrouwt er ondertussen op dat als 'beloning' voor het niet gebruiken van die middelen er geen zwangerschap zal ontstaan. Als of God onze hulp daarvoor nodig zou hebben. Bovendien lijkt het zo alsof ons verantwoordelijk handelen op gespannen voet zou staan en in tegenstelling zou zijn met de overgave aan zijn leiding.

Als er goede redenen zijn om het gezin zich niet verder te laten uitbreiden, zullen er ook adequate maatregelen genomen moeten worden. En zo men daar niet voor voelt om welke reden dan ook, zal men heel nuchter met de mogelijkheid van een nieuwe zwangerschap rekening moeten houden.'

Niet te vlug oordelen

Wanneer mocht blijken dat in onze kerken de gezinsgrootte afneemt is dat nog geen reden de stormvlag te hissen. Een grondige analyse van omstandigheden en motieven behoort aan een eventuele beoordeling vooraf te gaan. Slordigheid en zelfzucht kan een rol spelen in kinderarme en kinderrijke situaties. En ook omgekeerd kun je zeggen: godvrezende hantering van bijbels besef van verantwoordelijkheid kan leiden tot kleine, zowel als grote gezinnen.

Juist op die motieven moeten we elkaar proberen aan te spreken.

Voor wie moeite heeft daar goed mee om te gaan kan het boekje van mevrouw Hoek uitstekende diensten bewijzen.

H. Folkers

In dit artikel is besproken:

Alie Hoek-van Kooten, *Trouw en Teder, seksualiteit in het huwelijk*, Kampen 1991. Prijs: f 19.90.

IN GESPREK MET OUDERE EN NIEUWERE THEOLOGEN

Levend

Dr. R.H. Bremmer, emeritus-predikant van de Gereformeerde Kerk van Enschede-Oost, schreef onder bovenstaand titel een deel in de serie 'Bij-tijds geloven'. Het is een waardevol en leesbaar boek, niet alleen voor theologen, maar voor ieder gemeentelid met interesse. De serie bedoelt gemeenteleden te helpen om vandaag vanuit de gereformeerde belijdenis verder te kunnen. Bremmer komt naar voren zoals hij onlangs getypeerd werd: onafhankelijk en behoudzaam. Die eigenschappen functioneren binnen een overtuigde positiebepaling in de gereformeerde belijdenis. Weliswaar gebruikt Bremmer zelf ook de uitdrukking 'het belijden', maar zonder de vervagende sfeer die deze vaak meebrengt. Bremmers stijl van theologie beoefenen is levend en boeiend: dat klinkt in die uitdrukking door.

Opzet

Bremmer legt in een bespreking van enkele bekende theologen grondmotieven van de nieuwere theologie bloot. Tegen die achtergrond stelt hij een aantal thema's aan de orde uit de gereformeerde theologie, waar de uitdaging van het nieuwere denken zich het sterkst laat voelen. Hij doet dat door eerst een lijn te schetsen vanuit de gereformeerde theologie en daarna tot een reactie te komen op de nieuwere theologie. Herhaaldelijk wijst hij aan waar verdere bezinning nodig is.

Met die opzet voor ogen ga je waarden wat anders gemakkelijk tegenspraak oproept. Zo zouden in een inleiding in de nieuwere theologie meer namen moeten vallen. Bremmer hesprekt de Duitse denkers Bultmann, Bonhoeffer en Sölle; de Angelsaksische stroming met Tillich, Robinson en de 'god-is-dood-theologen'; en de Nederlandse Kuitert. Behalve de laatste behoren deze alweer tot de oudere en soms zelfs achterhaalde garde onder de nieuwere theologen. Bremmers opzet is echter meer probleem-gericht. Via korte, heldere analyses van enkele markante figuren haalt hij de vraagstellingen hoven water. Je krijgt gedeeltelijk een introductie tot het denken van enkele modernere theologen, maar veel sprekender is het inzicht in de problematiek die de nieuwere theologie – in al haar veelvormigheid – bezig houdt. Dat nodigt uit om nu vanuit je eigen visie op die problematiek in te gaan. Bremmer wil zo laten zien dat de gereformeerde overtuiging deze vraagstellingen aan kan.

Heeft hij het daarom ook over een 'gesprek', wat in het

geval van de nieuwere theologen wat zwak kan klinken? In zijn eerste hoofdstuk valt niet voor niets de term 'konfrontatie'. Maar wanneer je de vraagstellingen centraal zet, houdt zelfs de omgang met wie in uitgangspunten ingrijpend van jezelf verschillen, iets van een gesprek.

Inhoud

Uit zijn analyse van nieuwere theologen diept Bremmer enkele grondmotieven van de nieuwere theologie op. Hij wijst op het gesloten wereldbeeld, de afwijzing van Gods transcendentie, de menselijke mondigheid, en het historische proces waarin God, mens en wereld betrokken zijn. De thema's uit de gereformeerde leer die hij vervolgens bespreekt zijn: Schrift, Gods verkiezing, en verbond en kerk. Daarbij krijgen vele – vooral oudere – theologen aandacht: bijvoorbeeld Calvin (over verkiezing en kerk), Brakel (verkiezing), H. Bavinck (Schrift en kerk), Hoedemaker (kerk), K. Schilder (kerk). K. Barth ontvangt een doeltreffende beschrijving in verband met zijn verkiezingsleer. Rerkouwer, overgangstheoloog tussen gereformeerde en moderne theologie, wordt bij elk thema in het gesprek betrokken. Daarbij valt op hoezeer Bremmer Berkouwers bijdrage aan de gereformeerde theologie waardeert, maar dat er toch telkens een moment komt waarop hij – vaak hoffelijk vragend – afstand van hem neemt.

Schrift

Bremmer laat vanuit Bavincks denken zien hoe de gereformeerde theologie aandacht kreeg voor de plaats van de mens in het ontstaan van de bijbel en voor het historisch onderzoek van de bijbelboeken. Vanuit Berkouwers theologie aksentueert hij dat het schriftgezag geen kwestie is van slikken of stikken. Ook vraagt hij aandacht voor de gerichtheid van de bijbel op Christus en zijn heil. Daarbij merkt hij op dat dit niet, mals bij Rerkouwer, in mindering mag komen op her mededeling-karakter van de bijbel.

Wij mensen worden niet gedwongen op grond van een klein aantal bijbelteksten een formele uitspraak over de bijbel te doen, afgezien van haar gehele inhoud. Vanuit de gehele Schrift en haar boodschap overtuigt de Geest ons in ons hart van de waarheid van de bijbel. Via een hernieuwde konfrontatie met Kuitert stelt Bremmer terecht vast dat de gereformeerde inspiratieleer niet via een – zogenaamd – 'vreemde' autoriteit de mens tekort doet.

Dat is de onbewezen mythe waarmee nieuwere theologen voor de moderne mens de toegang tot de bijbel versperren. Bremmer wijst aan dat ook de moderne mens niet zonder kennis van God kan. Terwille van die kennis spreekt God zijn levende Woord. En het levende van dat Woord is juist voor ons gewaarborgd in zijn betrouwbare inspiratie van de Schrift.

Verkiezing

K. Barth heeft gesteld dat de gereformeerde theologie (de Dordtse Leerregels) te weinig laat functioneren dat Gods verkiezing altijd verkiezing in Christus is. Bremmer laat zien hoe hij daarmee een debat op gang bracht dat nog niet ten einde is. Zelf toont hij aan dat rond en na de Dordtse Synode de plaats van Christus in Gods besluit van verkiezing bij velen niet duidelijk uitgekristalliseerd was. Maar dat door Calvijn en in de Leerregels die plaats van Christus wel degelijk gehonoreerd is. Hij konkludeert dat er geen middenweg is tussen Barth en de gereformeerde verkiezingsleer, iets wat velen in de discussie juist zoeken. Wel meent hij dat die discussie de ogen heeft geopend voor het belang om de verkiezing als verkiezing in Christus te zien. Daarbij suggereert hij dat nog niet alle vruchten van deze discussie geplukt zijn.

De lijn naar bovengenoemde grondmotieven van de nieuwere theologie blijkt als hij aanwijst waarom de gereformeerde leer van de verkiezing zo belangrijk is. Het gaat erom dat God 'God' blijft. Zijn transcendentie blijft staan, terwijl die toch geen afbreuk doet aan zijn liefde.

Verbond en kerk

De gereformeerde theologie zou moeten bijdragen aan een oplossing voor de vragen rond eenheid en verdeeldheid van de kerk. De gereformeerde theologie mag zich erfgenaam van Calvijn weten, wiens inzichten ook in konfrontatie met hedendaagse theologen waardevol blijven. Maar dan sta je natuurlijk wel zwak wanneer je als erfgenamen onderling elkaar niet weet te vinden. Bremmer laat zien hoe voor Calvijn en voor de gereformeerden sinds de vorige eeuw katholiciteit en eenheid van de kerk (hoewel op verschillende manieren) belangrijk waren. Hij ziet vandaag nieuwe mogelijkheden, omdat de verstarring rond de kerkelijke kwestie is verdwenen. Opvallend is zijn betrokkenheid bij de gereformeerden binnen de Hervormde kerk. Hij pleit ervoor elkaar eerst echt te begrijpen. Zelf draagt hij daaraan bij door het denken van de hervormd gebleven theoloog Hoedemaker te beschrijven en zo de gereformeerden binnen de Hervormde kerk te plaatsen.

Kritiek

Het boek is onderhoudend geschreven door een geboren docent en verteller. Soms leidt dat tot herhaling. Zo wordt Kuitert twee maal besproken (in het hoofdstuk over de nieuwere theologen en in dat over de Schrift). Wat storend vind ik dat daarbij haast woordelijk dezelfde passages voorkomen. Hetzelfde vind je in de epiloog waar

nogmaals de grondmotieven (er staat twee grondmotieven, terwijl er vier genoemd worden: een drukfout?) van de moderne theologie aan de orde komen: ze stonden ook al aan het slot van het eerste hoofdstuk.

Jammer vind ik dat in het laatste hoofdstuk over verbond en kerk de kwestie van de kerk domineert. Vanuit de nieuwere theologie wordt de relatie tussen God en de – zogenaamd – mondighe incns opnieuw geformuleerd. Behandeling van die relatie (het verbond) vanuit de gereformeerde theologie, met de mogelijkheid daarin vragen rond mens-zijn en mondigheid meer expliciet aan de orde te stellen, zou waardevol zijn. Temeer omdat Bremmer zelf eerder in het boek schrijft dat de moderne theologie ons noopt om de echte menselijkheid van Christus niet te verwaarlozen. En dat de uitspraken van de grote concilies over Christus vragen om verdere doordenking.

Waardevol en ontroerend vind ik de bewogenheid over de verdeeldheid van de gereformeerden en de aandacht voor de hervormd-gereformeerden. Tegelijk stel ik de vraag of de erfgenamen van Calvijn werkelijk zo een zijn in fundamentele zaken. Voorzichtig maar duidelijk konfronteert Bremmer zich bijvoorbeeld met Graaflands visie op de verkiezing, dezelfde Graafland die hij waardeert om de eerlijke analyse van de positie van gereformeerden in de Hervormde kerk. Groeit onder gereformeerden niet alleen maar de suggestie dat we almeer een zijn, terwijl inhoudelijke verschillen misschien wel dieper gaan dan vroeger? Hebben we als gereformeerden (in brede zin) geen kansen voorbij laten gaan in een tijd dat de onderlinge verschillen wel groot waren, maar juist niet principieel? De verstarring verdwijnt, maar hoe sterk blijft de gereformeerde overtuiging? Ik signaleer juist in de omgang met de moderne wereld en het moderne geloven heel verschillend reageren. Variërend van een onvruchtbare frontale afwijzing, via inleving in de vraagstellingen om daarmee zelf aan het werk te gaan, tot inhoudelijke overname en kapitulatie op punten. Ik ben het met Bremmer eens als hij stelt dat we elkaar eerst zullen moeten begrijpen. We zien elkaar vaak teveel vanuit veilige stereotypen. Ik geloof tegelijk dat we van onszelf en elkaar eerlijkheid en duidelijkheid moeten vragen, als het gaat om onze bedoelingen en positiekeuzes in de kerkelijke en theologische wereld vandaag.

Waardering

Mijn waardering geldt heel dit werk van Bremmer.

Hij gaat nergens door de knieën voor de nieuwere theologie. Met veel kennis van zaken weersprekt hij de heersende suggestie dat je als weldenkend mens vandaag niet meer onder een ander geloof en een andere theologie uit kunt. Zijn eigen meeslepende, betrokken en deskundige wijze van schrijven is op zichzelf al een illustratie van de aktualiteit van de gereformeerde theologie.

Belangrijk is dat hij aanwijst hoeveel verichuiving er binnen de nieuwere theologie optreedt. Wat eerst nieuw heette, is zomaar weer verouderd. Es is veel modieuze nadenkerij. Of wat zich vandaag als nieuw aandient, blijkt

al in vorige eeuwen aan de orde geweest en weer terzijde geschoven. Via een opmerking van de 17e-eeuwse behoudende theoloog Doedes benadrukt Bremmer dit als het gaat om Gods transcendentie. Die nuchterheid biedt rust.

Die rust is ei. ook door de telkens vernieuwende oriëntatie op de gereformeerde belijdenis. Dat dit een levende zaak is, blijkt bijvoorbeeld uit wat Bremmer van Bavinck naar voren haalt, die met zijn vriend eerlijk spreekt over twijfels en aanvechtingen in dit opricht. maar zichzelf niet spaart en vanuit de aanvechting terugvalt op het geloof. Zekerheid die zo steeds hervonden wordt, staat sterk en is wervend. In de konfrontatie blijkt je gereformeerde overtuiging houdbaar.

Die rust geeft Bremmer ruimte om onbevangen op de vraagstellingen van de nieuwere theologie in te gaan. Om soms een stuk mee te denken. Begrip te tonen. Open te staan voor correcties. Verdere doordenking van de eigen overtuiging nodig te noemen. Behalve de deskundigheid waarmee Bremmer ons inleidt in hedendaagse vragen en in de aktualiteit van de gereformeerde theologie, is het die stijl die ik in dit boek het meest waardeer.

A.L.T. de Bruijne

N.a.v.: R.H. Bremmer, *In gesprek met oudere en nieuwere theologen. De actualiteit van de gereformeerde theologie*. In de serie 'Bij-tijds geloven'. Uitg. Kok. Kampen, prijs f 21,50.

EEN IN DE NAAM VAN JEZUS

Onder deze titel is een boek verscheen, waarin leden van de 'Vergadering van Gelovigen' in Nederland rekenschap geven van de 'Bijbelse beginselen waar de "Broeders" voor staan'.

In de volksmond worden zij wel Darbisten genoemd, maar zelf duiden zij zich in de boven vermelde naam aan. Zij komen voort uit een aantal opwekkingsbijeenkomsten in Engeland als reactie op de vrijzinnige opvattingen in de Anglicaanse Kerk. Dit begon in 1827 en leidde tot het zich aansluiten bij hen van de Noordierse predikant John Nelson Darby (1800-1882). De 'broeders' weigeren elke vorm van organisatie en wijzen ook een algemene geloofsbelijdenis af. Er bestaan ongeveer 70 plaatselijke gemeenten, maar het aantal leden is onbekend.

In een 'Voorwoord' delen J.G. Fijnvandraat, W.J. Ouwe-neel en H.R. Medema, die de redactie van dit boek vormen, mee dat deze bundel een indruk wil geven van de geschiedenis, de opvattingen en het praktische reilen en zeilen van de zogenaamde 'Broeder?'.

Gemeente als lichaam van Christus

Men kent in deze kringen geen ambtsdragers. De ene broeder na de andere geeft een lied op, spreekt een dankzegging, een lofprijzing uit, leest een Schriftgedeelte voor, en dat kennelijk zonder enige planning. Ze willen 'gewoon bijbelgetrouw' zijn, maar wijken opvallend af van wat in de gevestigde kerken normaal is. Maar uitdrukkelijk willen ze geen 'sekte' zijn. Men ziet juist daar sektarisme, waar men de gelovigen wil aftrekken van het 'geheel van het lichaam' achter bepaalde leerstellingen of personen aan. Dit sektarisme kan men volgens hen waarnemen in allerlei kerken en geloofsgemeenschappen (99). Al willen zij de werkelijkheid van een hopeloos verdeelde en versplinterde christenheid niet ontkennen, ze houden vast aan het beginsel van de Schrift dat in een bepaalde plaats slechts één kerk of gemeente is. En deze wordt gevormd door alle ter plaatse wonende leden van Christus' lichaam (98). Daartoe behoren alle wedergeboren christenen. Deze eenheid wordt zichtbaar als men samen het brood breekt, dus avondmaal viert. Dit gebeurt dan ook in elke samenkomst. Maar men mag geen voorwaarden stellen bij de toelating tot het avondmaal die verder gaan dan de Schrift. 'Dat gebeurt bijvoorbeeld als men instemming vraagt met bepaalde leerstellingen of praktijken' die niet fundamenteel zijn. Bijvoorbeeld een bepaalde visie op de doop, de uitleg van de profetieën, een be-

paalde levensstijl cnz. Maar men laat ook niemand toe, van wie niet duidelijk is dat hij een kind van God is. Bijvoorbeeld doordat hij een fundamenteel verkeerde leer of praktijk heeft of tolereert (96, 97). Men mag de kring niet wijder en niet nauwer maken dan het lichaam van Christus.

Men zou zo zeggen, dat de 'broeders' dan toch een zekere maatstaf hanteren die bij leer en leven wordt aangelegd. Maar die maatstaf zelf dient toch omschreven te zijn? Van de eerste christelijke gemeente wordt gezegd dat 7ij volhardde 'bij het onderwijs der apostelen' (Hand. 2 : 42). Hoe vaak spreekt de Bijbel niet over de 'gezondmakende Iccr'. Johannes zegt dat men hen niet mag ontvangen, die niet blijven 'in de leer van Christus' en die 'deze leer' niet brengen. Wat is dit anders dan dat men bij het avondmaal inderdaad instemming vraagt inet de Iccr van Christus, dat is ook de leer van de apostelen. En wat doen de reformatorische belijdenisschriften anders dan deze Iccr handhaven en verdedigen? Me dunkt, dat hier een dilemma wordt gesteld dat niet bestaat.

Het valt ook aan te tonen dat in de tijd van de Bijbel zelf al bepaalde vaststaande belijdenisvormen werden gehanteerd. Eigenlijk zijn we het van harte inet de 'broeders' eens dat men de kring van het lichaam van Christus niet wijder en nauwer mag maken dan de Schrift zelf doet. Daarom waarschuwt de apostel Paulus ook tegen 'al wat verdei ingaat tegen de gezonde leer, in overeenstemming tnet het evangelie' (1 Tim. 1 : 10).

Het avondmaal

Een tweede kenmerk van de christelijke gemeente is dat zij volhardde hij het hieken van het brood, dus de avondmaalsviering. Over de frequentie daarvan zullen we het nu niet hebben, wel over de wijze waarop het gevierd dient te worden.

Nu wordt door dr. W.J. Ouweneel daarover veel moois gezegd, geheel naar de Schrift. Maar tot mijn verbazing werkt hij heel sterk met oudtestamentische gegevens, waarin de offergedachte centraal staat. Hij trekt een parallel met het OT ten aanzien van het altaar. Terwijl juist hei Nieuwe Testament nadruk legt op de *tafel* en de *maaltijd*. In de nacht waarin Christus het avondmaal instelde liet Hij immers het paaslam en de bittere kruiden liggen – Hij nam het offer voor zich en de bitterheid ook – en gebruikte alleen brood en wijn. Geen offer en altaar meer in de kerk, maar de maaltijd aan zijn tafel.

Als Ouweneel over het 'loffer' spreekt wil hij dat wel heel nauw aan het avondmaal verbinden. Ja, hij gaat nog verder: 'Waar wij samenkomen om *loffers* te brengen, willen wij dat als *priesters* graag doen aan het nieuwtestamentische *altaar*, de tafel des Heren, waar we het Avondmaal vieren. Offers horen bij het altaar, zoals het Avondmaal bij het altaar hoort' (53).

Deze hele 'altaar-gedachte' komt ons gevaarlijk voor, omdat Christus zelf nadruk legt op het *eten* en *drinken* tot zijn gedachtenis. Zoals ook Paulus zegt: Omdat het één brood is, zijn wij, hoevelen ook, één lichaam.

Nog om een andere reden bevreemdt mij dat 'werken' mer het Oude Testament. Wanneer het namelijk gaat om hen zingen van de Psalmen, zegt Ouweneel dat de nieuwtestamentische waarheden daarin niet eens kunnen worden bezongen (63). En aan het eind van het boek lezen we dat de Psalmen 'volstrekt ontoereikend' zijn om de hoogste gevoelens van de nieuwtestamentische gemeente tot uitdrukking te brengen (240). Dat komt ervan, als men de Psalmen niet kent en aanvaardt als 'liederen van het verbond', die in Christus vervuld zijn. Maar een dergelijk verkeerd gebruik van het OT inzake het avondmaal en de onderwaardering van het OT inzake de Psalmen zijn duidelijk in tegenstelling met elkaar.

Geen ambten

Zoals gezegd, willen de 'broeders' niets weten van gevestigde anihnten, zelfs niet van het ambt van ouderling. Maar Paulus stelde van plaats tot plaats ouderlingen aan en wees de ouderlingen te Efeze erop dat de *Heilige Geest* hen had aangesteld om de kudde te weiden (Hand. 20 : 28). Nu willen de 'broeders' wel over oudsten spreken, tnaar dan niet als ambtelijk daartoe aangestelde en fungerende opzieners. J.Ph. Fijnvandraat komt tot de conclusie: 'Zelfs in verreweg de meeste gevallen waar het Nieuwe Testament over oudsten of opzieners spreekt, wordt niet van enige ambtelijke aanstelling gerept' (135). Wanneer 7ij nainelijk door de gemeente zouden worden verkozen, zou de gemeente boven hen staan.

Deze gedachte gaat uit van de onjuiste onderstelling dat verkiezen een vorm van regeren is. Daarop gaan we nu niet verder in, want wij belijden dat de Heilige Geest de mondige gemeente inschakelt bij het onderkennen van de gaven van ambtsdragers, maar dat zij dan ook door God zelf geroepen zijn. Hei woord 'aanstellen' betekent dan ook zoiets als met het 'opsteken van de hand' aanwijzen. Van meetaf werd de gemeente ingeschnkeld in de aanwijzing van de eigen ambtsdragers. Een klassiek voorbeeld daarvan vinden we in Handelingen 13 : 2: de *gemeente* zondert Paulus en Barnabas af voor hun ambtswerk en legt hun de handen op, maar de Heilige Geest staat er achter, ja geeft daartoe zelfs de opdracht.

Men verzet zich in de kringen van de 'broeders' sterk tegen wat men eenmans-bediening noemt, de ene dienaar van het Woord. Maar wat Paulus zegt over de speciale ouderlingen die belast zijn met prediking en onderricht, ja die daarvoor zelfs 'vrijgesteld' zijn (1 Tim. 4 : 17, 18) wordt niet afdoende weerlegd.

We zullen de hele 'ambtsgedachte' nu niet verder uitwerken. We constateren op dit punt een fundamenteel verschil tussen de 'broeders' en de reformatorische kerken. Daarbij wrekt zich m.i. het vaak dilettantisch Schriftgebruik, dal we door heel dit boek heen aantreffen: Het gebruik van teksten op de klank af en het niet in rekening brengen van de heilshistorische verbanden. We bedoelen dit niet denigrerend, want de 'broeders' zijn ons lief, omdat ze zo trouwhartig opkoinen voor de betrouwbaarheid van Gods Woord. Maar ze brengen te weinig in rekening,

wat Paulus tegen de eigendunkelijke gemeente van Korinthe zegt, dat Gods Woord niet pas bij hen begonnen is of alleen maar tot hen gekomen is (1 Kor. 14 : 36). Wie de belijdenis van de kerk van alle eeuwen niet wil aanvaarden komt onherroepelijk tot dilettantistisch en bibliocistisch schriftgebruik. Deze beweging is dan ook pas in het midden van de vorige eeuw begonnen. Ze mist de wortels en de beproefdheid van de kerk van alle eeuwen. Daarom wemelt dit hoek van de meest vreemde en willekeurige pogingen tot bijbelverklaring.

Willekeurige Schriftverklaring

We noemen het bekende stokpaarclje van 'het geheel Israël'. J. van Stormbroek beweert dat het visioen van Ezechiël 37 over de dorre doodsbeenderen, waarin weer leven komt, zou slaan op de stichting van de staat Israël in 1948. 'Dit naderen van de beenderen tot elkaar spreekt onmiskenbaar van het nationale herstel van Israël, met als hoogtepunt de oprichting van de staat Israël (1948)' (207).

Daarna komt de 'tweede fase van herstel', want er staat dat zij op hun voeten gingen slaan. Toepassing: 'Hei begin van de joodse staat heeft weliswaar in ongelooft plaatsgevonden, maar daarna zal Gods Geest zodanig werken dat zij leven ontvangen'.

Verder wordt ook hier weer gewerkt met de zeventig jaarweken van Daniël 7. Daaraan wordt de 'opname van de gemeente' veihonden vóór de grote verdrukking begint. Wnrempel wordt ook nog het herstel van het Romeinse Rijk vóór de komst van Christus 'geprofeteerd' (212). En ook worden alle machten van de wereld in het dal van Megiddo verwacht voor de eindstrijd. Zoals ook de Jehovali-getuigen het doen. Een totaal misverstaan van de Openbaring aan Johannes.

Hei toppunt van misverstaan van de Schrift vinden we dan op hl. 221: 'De tempel van Jeruzalem zal herbouwd worden. Ezechiël geeft daarvan een nauwkeurige beschrijving (hst. 40-44, 46). De offers zullen weer gebracht worden om Christus' werk op het kruis in gedachtenis te houden' (221).

We laten nu maar in het midden dat de tempel die Ezechiël zag, een visioen was, met maten die onmogelijk aan de werkelijkheid kunnen beantwoorden. Het ergste achten wij dat 'de dienit van de offeranden' die door Christus vervuld en dus afgeschaft is door zijn enig offer op Golgotha (Hebreeën 7 : 27 'eens vuur altijd') weer opnieuw wordt verwacht en aangekondigd. We zeggen met A.J. Visser in zijn commentaar op Openbaring (Nijkerk 1965, b. 258): 'Een dergelijk dwaas hyper-fundamentalisme dat, zogenaamd uit eerbied voor de letter van de Schrift, die letter juist verkracht door in te gaan tegen de fundamentele uitspraak dat het éne offer offer5 overbodig mant (Hebr. 9 : 32-38), behoeft geen weerlegging'.

Nee, de 'broeders' hebben met de verschijning van dit boek ons geen broederdienst bewezen. Wie een exegetisch geweten bezit en zich verbonden weet met de kerk van alle eeuwen, zal tegen de doorgaande lijn van dit

hoek onoverkomelijke bezwaren hebben.

We prijzen het, dat de schrijvers zo eerlijk voor hun standpunt uitkonien, maar deze eerlijkheid doet oni des re meer dit standpiint afwijzen. Op belangrijke punten voert hei af van 'het geloof dat aan de heiligen overgeleverd is' (Judas vs. 3).

W.G. de Vries

N.a.v.: J.G. Fijnvandraat, W.J. Ouweneel, H.P. Medema (redactie). *Een in de naam van Jezus*, Uitg. H. Medema, Yaassen 1991. Prijs f 19,90.

UIT DE KERKEN

ADRESWIJZIGINGEN

Drachten-Noord * Penningm.: Tj. Baron, Lijsterctr. 15, 9203 BH, ☎ (05120) 17375. postr. 4215752. bankr. 38.90.46.728 beide t.n.v. Ger. Kerk Drachten-N., p/a Lijsterstr. 1S Drachten.

Nagele * Diaconie: J. Bolt, Noorderbocht 133, 8307 DH Ens. ☎ (05275) 3374.

Oldehove * Scriba: E.J. Ellens. ☎ (05949) 1876; **Diaconie:** K.F. Pol. Buitensingel 104, 9883 SK. ☎ (05949) 1494; **Preekvoorz.:** J. Leemhuir, Kazerneweg 1X, 9883 RP, ✕ (05949) 1269.

Twijzel-Kollumerzwaag * Scriba: C. Henstra, Bosselan 2, 9286 GJ Twijzel; **Diaconie:** A. Brouwer, Foarwei 84, 9298 JN Kollumerzwaag (Postbusnummer vervalt).

Unk * Predikant: H. Pathuis, Burg. van Suchtelenlaan 1. 8321 GV, ☎ (05277) 1286.

- * Als regel horen die adres-gegevens in deze rubriek thuis, die ook te vinden zijn in het Handboek.
- * Ook het nieuws betreffende beroepingswerk, examina en preekconsenten, particuliere en generale synoden, kerkelijke agenda, jubilea, overleden predikanten en het nieuws van in het Handboek vermelde verenigingen kan worden ingestuurd (geen verslagen!).
- * De redactie van de rubrick behoudt i.v.m. beschikbare ruimte zich het recht voor, informatie in te korten of niet op te nemen.
- * Gegevens dienen uitsluitend *schriftelijk* opgegeven te worden: De Reformatie, t.a.v. 'Uit de kerken', Postbus 25, 4460 AA GOES. *Per fax* is ook mogelijk: (01100) 16492.
- * In het algemeen geldt: informatie die donderdagochtend bij ons binnen is, staat afgedrukt in De Reformatie van de daaropvolgende week.

OOK VOOR DOMINEE MOET JE LEREN

Inleiding

Het komt niet vaak voor dat in *De Reformatie* aandacht besteed wordt aan een echt lespakket. De uitzondering die voor bovengenoemd pakket wordt gemaakt is echter zeer terecht. In de handleiding lezen we als bedoeling van deze uitgave: 'kinderen inzicht geven in de betekenis van de Theologische Universiteit. Daardoor worden ze ook betrokken bij het werk van de predikanten in de kerken.' Deze bedoeling zou niet alleen de aandacht moeten hebben van leerkrachten, maar ook van ouders en kerkeraden.

Inhoud

Het pakket bestaat uit een handleiding, een kijk- en leesboekje van 48 bladzijden en een werkhoeck van 16 bladzijden dat direct aansluit op het kijk- en leesboekje. Ook is er een knutselplaat bij gemaakt, die uiteindelijk een kijkdoos oplevert. Elh van de kijkopeningen geeft een andere blik op de Theologische Universiteit: de bibliotheek, een aantal historische voorwerpen en het straatbeeld van de Broederweg.

Het kijk- en leesboek bestaat voor de helft uit een interview en het verslag van een excursie die kinderen van de basisschool uit Heerde maakten. Door professor Te Velde werden ze rondgeleid in de Theologische Universiteit en allerlei bijzonderheden komen ter sprake. Hebt u bijvoorbeeld de zuil van Hammurapi in de Greijdanuskamer wel eens bekeken? Wist u dat de muurankers van de Theologische School in Ruinerwold in Kampen worden bewaard en waarom? In het twee deel van het kijk- en leesboek wordt meer systematisch en verdiepend over het werk en de betekenis van de Theologische Universiteit verteld. Zo komen de verschillende vakken aan de orde, evenals de contacten met het buitenland en de geschiedenis van de Universiteit.

Het werkboek biedt door de zeer gevarieerde opdrachten de mogelijkheid om met de informatie uit het kijk- en leesboek aan de slag te gaan. Zo kan de opdracht gegeven worden om een hroepen dominee een brief te schrijven waaruit blijkt waarom hij het beroep moet aannemen. Ook wordt het gestructureerd een opdracht geboden over het schrijven van een 'stukje' preek. In de opdrachten wordt ook gebruik gemaakt van informatie uit de directe leefomgeving: houd een interviewtje met de meneer of mevrouw die het geld voor het bibliotheekfonds ophaalt. Of: maak een collage met materiaal uit 'tot aan de einden der aarde'. De variatie aan opdrachten slaat niet alleen op de grote mate van afwisseling maar ook op het aanspreken van verschillende mogelijkheden van kinde-

ren: zowel de denkers als de doeners knincn aan bod.

Gebruik

Het pakket is bedoeld is voor kinderen van 11 tot 14 jaar. Via de handleiding worden meerdere gebruiksmogelijkheden beschreven:

- * De vijf lessen kunnen gewoon achter elkaar worden doorgewerkt. Bij elke les staat precies aangegeven wat de kinderen ervan moeten leren. Via de onderverdeling in de handleiding volgens het stramien van introductie, leskern en verwerking, wordt beschreven hoe de les is opgebouwd. Binnen die opbouw kunnen keuzes worden gemaakt door bepaalde onderdelen wel of niet te behandelen.
- * Het pakket kan ook in de vorm van een project worden gebruikt. Een werkwijze daarbij is dat verschillende groepen met verschillende hoofdstukken aan het werk gaan. Van werkstukken een tentoonstelling en verslaggeving kan de informatie vervolgens worden uitgewisseld.
- * Ook is het mogelijk verschillende lesonderdelen als afzonderlijke onderwerpjes te behandelen. b.v. door de opdrachten als uitgangspunt te nemen.

Door de grote mate van flexibiliteit behoeft het gebruik zich niet te beperken tot het schoollokaal. Ook op catechisatie en jeugdvereniging hield het mogelijkheden.

Veel goeds

Er valt zoals uit bovenstaande blijkt, veel goeds te zeggen over dit pakket. Enkele onderdelen vonden we wat minder geslaagd.

- * Het begin van het kijk- en leesboek is wel erg abrupt en ook niet echt functioneel als we de volgorde van de handleiding aanhouden. Rij gebruik zouden we liever de eerste hoofdstukjes gebruiken als voorbereiding op het werkelijke interview met de plaatselijke predikant dan andersom.
- * De dialongvortn hij het interview en de excursie doet soms wat gekunsteld, wat overbodig populair aan: zo antwoordt een student op de vraag of hij nog examens moet doen: 'ja, praat me d'r niet van!'
- * De dialoogvorm is wel nadrukkelijk beperkt tot interacties tussen kinderen enerzijds en dominee, professor anderzijds. Het was mogelijk geweest meer gesprekjes weer te geven tussen de kinderen naar aanleiding van wat hen opviel.
- * De opdracht op blz. 6 over het ethisch probleem geeft niet echt een inleefbaar probleem: het stelen van een medicijn uit een apotheek voor een ziek kind koint

nogal theoretisch over.

* De laatste zin op de achterkant van het kijk- en leesboek is vooral door de tussenzin, niet echt helder.

De Vuurbaak heeft deze uitgave, die ontstaan is in samenwerking met de Theologische Universiteit en het Gereformeerd Pedagogisch Centrum, keurig verzorgd. Niet te volle bladspiegels met veel foto's en tekeningen van Anneke Goldsteen. (waarom schrijft de dominee op bladzijde 7 links?)

Er verschijnen heel wat project-achtige uitgaven voor de basisschool over rille mogelijke onderwerpen. Zowel wat onderwerp als uitvoering betreft verdient deze uitgave een vast plaatsje in het jaarprogramma. In het LVGS mededelingenblad sluit drs. R. de Boer de introductie van 'ook voor dominee moet je leren' af met de zin: 'het woord is nu aan de besturen en scholen om te laten merken, dat een dergelijk initiatief levensvatbaar is'. We zouden dit willen aanvullen met kerkeraden en jeugdverenigingen. Voor de prijs hoeft u het niet te laten: Per pakket betaalt u slechts f 7,50.

H. Meijer

N.a.v.: J. van der Steeg e.a.: *Ook voor dominee moet je leren*. Een uiten-
ve van De Vuurbaak, Barneveld, 1991. ISBN 90 6015 903 Y.

PERSBERICHT

DEPUTATEN BUITENLANDSE KERKEN van de Gereformeerde Kerken in Nederland

De gereformeerde kerk op Sri Lanka

Sinds 1981 hebben de Gereformeerde Kerken kerkelijk contact met de Dutch Reformed Church op Sri Lanka. Toen dat eiland nog Ceylon heette is daar in 1646 door Hollandse kolonisten deze gereformeerde kerk gesticht. Hei is een kleine kerkengroep, bestaande uit 7 gemeenten, die ook nog 12 tendingsposten hebben op het eiland. Volgens rev. N. Koch, op de generale synode van Leeuwarden in 1990, zijn er op Sri Lanka nog 25.000 dorpen waar men nooit het Evangelie heeft gehoord. De 3e collecte is in elk van de 7 gemeenten 's zondags voor het zendingswerk, dat ook al rijke vrucht heeft gedragen. Tijdens het bezoek van een afvaardiging van RRK (Deputaten Buitenlandse Kerken van de Geref. Kerken) verzocht de Dutch Reformed Church om enige financiële hulp uit Nederland bij hun zendingswerk. Deze hulp wordt hun gegeven.

De Dutch Reformed Church overweegt de historische naam 'Dutch' te laten vallen, al hebben met name de ouderen daar moeite mee. Maar het woord 'Dutch' voor Reformed doet buitenstaanders denken aan een buitenlandse kerk. En van buitenlanders moeten velen op Sri Lanka niets hebben. Zo kan de herinnering aan de historie in die naam, een belemmering vormen voor de uitbreiding van het Evangelie. En dat mag niet, zeggen de broeders op Sri Lanka.

Positieve ontwikkeling in de geref. kerken op Taiwan

In 1975 kwam het tot een scheuring in de geref. kerken van Taiwan. Die kerken zijn ontstaan door Evangelieverkondiging uit Aincrika en uit Korea. Er ontstonden twee kerkengroepen: de First (die was er ook het eerst) en de Second Presbytery. De Gereformeerde Kerken in Nederland hebben al jaren contact met de geref. kerken op Taiwan (het vroegere Formosa!) maar de laatste jaren vooral met de Second Presbytery. Terwijl ook met de First Presbytery contact gezocht werd.

In sept. 1991 toen ds. O.J. Douma en prof. J. Kamphuis namens de Geref. Kerken de kerken in Taiwan bezochten, is dit contact met beide Presbyteries verstevigd. De Ne-

derlandse afvaardiging maakte toen de feestelijke opening van het 3e semester van het China Reformed Seminary in Taipei mee. Dat was bijzonder feestelijk, omdat deze Opleiding van predikanten een gezamenlijk project is van docenten afkomstig uit beide Presbyteries.

De geref. kerken hadden indertijd al enige financiële hulp toegezegd aan deze kleine geref. kerken op Taiwan. Mant die hebben daarop geen beroep gedaan. Nu vroegen ze wel steun: kunt u ons helpen bij de aanschaf van boeken voor de bibliotheek van het pas geopende China Reformed Seminary? De geref. kerken zullen dat graag doen.

Intussen kwam ook het bericht dat de Second Presbytery, die zich indertijd afscheidde van de First Presbytery het besluit genomen heeft zich te verenigen met de First Presbytery. Een verblijdend bericht!

Naar één brede beweging van progressieve gelovigen

Kees Posthumus, actief lid van de Basisgemeente Apeldoorn, schreef onder deze kop in *Ti ouw* van zaterdag 7 maart het volgende interessante en verhelderende artikel:

In de meeste kerken heeft het 'Conciliair proces voor gerechtigheid, vrede en heilheid van de schepping' (CP) de afgelopen jaren zijn sporen getrokken. Het werd zeker geen massale beweging, diep verankerd in de harten en hoofden van gans het Nederlandse kerkvolk. Wel werden hardop de woorden gezegd waar het om gaat, wil de kerk in deze wereld betekenis hebben.

Het CP is een stevige steun in de rug (gewoest) voor al diegenen in de kerk die actief waren en zijn in groepen rond werelddiakonaat, missie/ontwikkeling, milieu, vrede, sociale zekerheid en emancipatie. Het gaf ook een schok van herkenning aan de mensen die eind jaren '70 de tocht uit de kerk hadden gemaakt.

Die uittocht leidde indertijd onder andere tot de oprichting van de Basisbeweging Nederland. Daarin verenigden zich mensen die ontmoedigd waren door de onveranderlijkheid van de kerken maar 'op de vleugels van verandering, geïnspireerd waren door bevrijdingstheologen. Mensen in de kerkbanken, op de rand ervan of er al uitgeschoven waagden de stap naar eigen gemeenschappen, veelal kritisch van instelling, met nieuwe praktijken rond viering, scholing, pastoraat en actie'.

Progressieve mensen die ervoor kozen binnen de kerk te blijven, zagen die uittocht met Iede ogen aan.

'Jullie kunnen beter mee helpen de kerk te veranderen dan de gemakkelijke weg te kiezen in isolement, blijf toch bij ons!'. riepen zij de maatschappij-kritische kerkverlaters toe.

Service-centrum

Zo gemakkelijk bleek die weg echter uiteindelijk niet te zijn. Weliswaar deden in haar hoogtijdagen zo'n zeventig groepen met de basisbeweging mee. Er kwam een blad, een kantoor en een professionele staf. Maar onlangs besloot men het met minder te gaan doen; de groepen wilden niet méér betalen dan zij al deden. De organisatie werd aanzienlijk lichter gemaakt en veranderde van een strijdorganisatie in een 'service'-centrum voor de groepen.

Ooit wilde men een beweging, met een minimum aan bureaucratie, een maximum aan enthousiasme, beweeglijk, open, veranderlijk. Maar men constateerde met schrik: beweging was instituut geworden. Het conciliair proces, intusschen, gaf al die vernieuwers de schok der herkenning. Goed, de gebruikte taal was anders, meer verzoenend inischieen, de stijl verschilde, was minder politiek, de hiërarchische verhoudingen binnen de kerk zelf bleven buiten schot en katholieke vrouwen buiten het ambt, alle gerechtigheid ten spijt. Maar in grote lijnen klonk het hun als muziek in de oren.

Waar de basisbeweging zelf in al die jaren niet in was geslaagd, heropbouwen van een werkelijk alternatief voor kritische christenheid náast de kerken, leek nu binnen de kerken te lukken met de CP-beweging voor een kritische maatschappijbetrokkenheid. Eind goed, al goed. Zou je denken.

Instituten

Wetten en praktische bezwaren binnen de instituten die kerken

J.A. Knepper sr.

Een geestelijke huis van levende stenen

Gemeenteopbouw in de praktijk rond het jaar 2000

Hoe functioneert de kerk als organisatie? Wat gaat er mis en hoe kunnen we dat voorkomen? Dit boek helpt elk gemeentelid zijn/haar steentje bij te dragen aan het geestelijk huis waarin wij mogen wonen.

152 pag., paperback, f 16,75

Verkrijgbaar in de boekhandel



Oostersbaan & Le Cointre b.v.
Postbus 25, 4460 AA GOES
tel. 01100 - 15591

heten, verhinderen dat de dromen van vrede, gerechtigheid en heilheid van de schepping daden worden.

De moederkerken proberen hardnekkig alle richtingen onder eigen vleugels te houden. In hervormde kring moet de Gereformeerde Bond het in één kerk zien te rooien met de vrijzinnigen. Dat levert nogal eens onduidelijkheid op, bijvoorbeeld in het beleid ten aanzien van homoseksualiteit. De gereformeerden, al eerder verscheurd door politieke of ethische kwesties, kennen grote verschillen op plaatselijk terrein. Het Samen-op-Weg-proces (wie weet waar naar toe?) speelt een bemoeilijkende rol; vleugels als het Confessioneel gereformeerd beraad en de bonders staan niet echt te trappelen van ongeduld om de gezamenlijke weg in te slaan. De rooms-katholieke kerk kent haar behoudende benoemingsbeleid, een priestertekort en conservatieve parochies. Maar ook een levenskrachtige, inspirerende Acht Mei-beweging.

Kortom, oneindig veel verschillen, zeker als klein rechts en klein links (in kerktermen) er ook nog bij komen. Wil je al die richtingen op 19 september op één Kerkendag bijeen brengen, dan moet het programma wel vaag en weinig partijdig worden. Dat blijkt dan ook bij het lezen van de titels voor de verschillende onderdelen. Mijn bloed gaat er tenminste vooralsnog niet harder van stromen.

En is het niet ontstellend dat de Acht Mei-beweging er niet bij mag uit angst voor boze bisschoppen? Terwijl de mensen van deze beweging nota bene de dragers zijn van de ideeën van het conciliair proces binnen de katholieke kerk.

De Raad van Kerken geeft ook wat de Kerkendag betreft een bureaucratische indruk. Kool en geit sparend lijkt hij zich eerder te laten leiden door de angst voor herrie in de tent dan door een ruimhartig tegemoet komen aan de eisen die het conciliair proces stelt.

Scheiding

Het lijkt mij beter om te erkennen dat er in de kerken een scheiding der geesten is ontstaan. Een grens, soms helder, soms wat lastiger te trekken, met aan de ene kant hij, die wil houden wat hij heeft (de traditie der vaders, de kerk in het midden) en aan de andere kant zij, die weg wil trekken uit behoudende normen en beklemmende vormen. Aan de ene kant de mannenbroeders in het zwart, aan de andere kant de verfrissende gereformeerde domina, of bisschop Bomers en Johannes de Heer hier en Catherina Halkes en Eva's Lied deel twee daar.

Links en rechts mogen dan misschien geen adequate termen meer zijn, maar we weten natuurlijk best wat ons van anderen scheidt en wat ons met anderen zou kunnen verbinden. Laten we die scheiding erkennen en laten behoudend en vernieuwend binnen de bestaande kerken afscheid van elkaar nemen. Laten wij onszelf en elkaar niet vermoeien met pogingen het toch nog samen eens te worden. Welk doel zou dat toch dienen, als je het afzet tegen de thema's van het conciliair proces?

Het is verbazend om te zien hoe progressief kerkelijk Nederland er tot nu toe steeds in slaagde tussenschotten in stand te houden, samenwerking te vermijden en zelden dwarsverbindingen te leggen. Er is steeds wel iets te vinden waarop de ander te beoordelen is, steeds wel een streepje minder op de maat van het moralistisch gelijk. Steeds wel 'jij bent nog niet zover als wij reeds zijn'. Moralisme boven moraal.

Een samengaan van al die groeperingen, afzonderlijke gemeenten en parochies, stromingen, bewegingen en kleine clubjes aan de progressieve kant in één nieuw instituut is ondenkbaar en onwenselijk bovendien. Maar samen oplopen in een los georganiseerde beweging dat lijkt goed mogelijk – én ook onontbeerlijk, wil de droom blijven voortbestaan.

Ik vrees dat de Basisbeweging die beweging niet meer kan beginnen en dragen. Zij mist op dit moment de geestkracht en het elan. Maar er is aan de basis door de jaren heen genoeg kennis en ervaring gegroeid om er volop in mee te kunnen doen. Laat zij, met al de groepen en gemeenten die zij verenigt, de ramen openzetten en meewerken aan een nieuwe impuls.

Die beweging zal vooral vorm moeten krijgen op plaatselijk en regionaal niveau, aan de basis. Ik denk daarbij aan pastorale, diakonale en vernieuwende liturgische projecten, grensoverschrijdend voor wat betreft kerkinstituties. Basisgroep en Acht Mei-parochie starten samen een vastenproject. Kritische gemeente en synodaal-gereformeerde kerk openen een huiskamerproject. Remonstranten en radicaal-evangelische gemeente voeren samen een milieu-actie en praten na tijdens een liturgische maaltijd in de plaatselijke hervormde kerk. Gezamenlijk wordt een bus gehuurd om naar de derde Kerkendag te gaan (als die er nog komt). Daar doet men vrolijk kritisch mee, daar vult men het programma aan met de vermeden, want binnenkerkelijk omstreken onderwerpen.

Beperkte structuur

Gaandeweg groeit misschien de behoefte aan een bepaalde structuur, maar die beperkt zich tot een absoluut minimum. Kernbegrippen van zo'n beweging zouden kunnen zijn: gemeenschap, partijdig betrokken op de samenleving en nieuwe spiritualiteit.

Gemeenschap, omdat er zoveel mensen verloren rondlopen bij het wegvallen van allerlei sociale verbanden, omdat eenzaamheid een groeiend probleem is en betrokkenheid bij de ander onmisbaar om mens te worden.

Partijdigheid, omdat de harde werkelijkheid leert dat er radicaal gekozen moet worden om recht te doen aan rechtelozen, armen als de vrije markt wint, verliest dat wat weerloos is zijn recht of zijn leven.

Een nieuwe spiritualiteit, omdat alleen activisme of alleen vroomheid het niet houdt.

G.J. van Middelkoop